

- Ziraat Bankası Modern Bankacılığın önderi olarak servislerinde ilk defa elektronik makineleri kullanan bankadır.
- Beklediğiniz olakayı, işlerinizde sür'at ve kolaylığı yalnız Ziraat Bankasında bulabilirsiniz.
- Ziraat Bankasında muameleleriniz faizini kendisi hesaplayan elektronik makineleriyle görülür.
- Unutmayınız Ziraat Bankası tasarruflarınıza en bol faizi ve en zengin ikramiyeleri veren bankadır.
- Ziraat Bankası size doima en iyi şekilde hizmet etmekten şeref duyar.

T.C. ZİRAAT BANKASI

(Basın: 7615 — A — 33 — 13)

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

ŞUBAT 1966

İÇİNDEKİLER :

Türk Ninnileri	Ali Ekrem VARNACI
Halk İnançlarından Örnekler	Abdülbâki GÖLPINARLI
Konya Ağzından Örnekler	Celâleddin KİŞMİR
Yazı - Resimde Eshab-ı Kehf Gemisi	Malik AKSEL
Naldöken Tahtacıları: Belirli Günler, Ramazan	Rıza YETİŞEN
Konya'da Güreşçiler Tekkesi	İbrahim Hakkı KONYALI
Gevherî'nin, Hayatı ile İlgili İki Koşması	Cahit ÖZTELLİ
Anadolu'da Seyirlik Köylü Oyunları Üzerine	Metin AND
Âşık Meclisleri ve Âşık Efkârı	A. Emin ARSLAN
Kandıra'dan Bir Masal: Zürriya	Numan KARTAL
Yorgansız Hakkı Bab. İle İki Yıl Oldu	Çora HİNÇER
Aynı Olmaları: Tozlu Yollar	Bora HİNÇER
Akdağmadeni ve Çevresinden Mâniler	Avni YÜKSEL
BİZE GELEN KİTAPLAR — X. CİLDİMİZE BAŞLADIK	

SAYI : 199

KURUŞ : 100

İSTANBUL'DA AYDA BİR DEFA ÇIKAR HALK KÜLTÜR DERGİSİ

ANADOLU BANKASI

SİZİN EŞİNİZİN
ÇOCUKLARINIZIN
kısacası

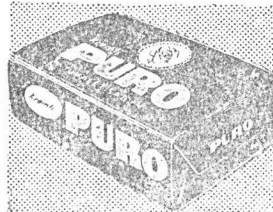
AİLENİZİN BANKASIDIR

(Folklor: 15)

cildi temizler... bester...
korur... çiçek gibi taze
ve kadife gibi yu-
muşak yapar... cazibe
ve güzelliğinizi artırır.

**BOL KÖPKLÜ
NEFİS KOKULU**

Terkibinde krem ha-
şakları bulunan PURO
TUVALET SABUNU

100 DE 100 SAFTIR

(Yeni Ajans: 949 — 16)

BAS
AĞRILARINA KARŞI

GRİPiN

faydalıdır

GRİPiN

4 saat ara ile günde
3 adet alınabilir.

(Yeni Ajans: 950 — 17)

Baskı Tarihi: 21/2/56

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

KURULUŞU : AĞUSTOS 1949

AYDA BİR DEFA İSTANBUL'DA ÇIKAR HALKBİLGİSİ DERGİSİ

SAHİBİ : İHSAN HİNÇER

No. 199

ŞUBAT 1966

YIL: 17 — CİLT: 10

TÜRK NİNNİLERİ

Yazan: Ali Ekrem VARNACI

Türk Milleti büyük ve engin bir tarihe malik olduğu kadar, Folklor bakımından da büyük bir ehemmiyete sahiptir. Cihan tarihine yüce bir medeniyet bırakmış olan Türk halkı, sözlü an'anelerini de muhafaza etmiş, dilde ve gönülde asırlarca yaşatarak bu güne kadar getirmiştir.

Türk milleti kadar halk bilgisi zengin bir halk kütlesi yeryüzünde mevcut değildir, denildiği zaman, mübalâğa edilmiş olmaz. Bütün bunlara rağmen bir Türk Medeniyeti Tarihi bütün genişlik, vuzuh ve sarahatiyle yazılamadığı gibi; etnolojisi, etnografya ve folkloru da tam olarak meydana çıkarılamamıştır. Halbuki Türklük kadar büyük ve zengin bir hazine tasavvur edilemez.

Folklorumuz bakımından olduğu kadar Tarihîyat Tarihimiz için de orijinal bir tetkik konusu olan Türk Ninnileri hakkında şu ve kısa bilgi vermeğe çalışacağız.

nini ne demektir?

nini, annelerin yavrularını uyutmak için söyledikleri bir kıt'ahı ezgili şiiirlerdir. Şairleri belli olmadığı gibi, bestecileri de belli değildir. Bunların şair ve bestecileri Türk Anneleri'dir.

Her milletin ninnileri vardır. Ninniye: Almanca Schlaflied yahut Wiegenlied, İngilizce Nursery ryhm, İsveç - Norveç dil-

lerinde Lulla, İtalyanca Ninna - Nanna, denilmektedir. Pek tuhaftır ki Fransızca karışığı yoktur. Fakat şöyle söyleniyor: Chan-son pour endormier les enfants.

Anadolu dilinde ise nenni denilir.

Her yavru ninni ile büyüdüğü gibi Türk Yavrusu da Türk Annesi'nin tatlı ninnisiyle uyur. Türk kadınının yarattığı ninniler, zerafet ve inceliği ile onun şiiire olan yüksek istidadını ifade eder. Hatta bazıları Edebiyat Tarihimizde yer alacak kadar üstün ve güzeldirler. Son zamanlarda ve bilhassa Avrupalı şairler ninni tarzında şiiirler yazmaktadırlar.

Bu arada folklorumuz hakkında tetkikle-riyle meşhur olan Macaristan Profesörlerinden Dr. İgnatis Kunóş'un ninnilerimizi ihtiva eden «Türkçe Ninniler» isimli eserinden kısaca bahsetmek yerinde olur. Türk Folklorunun zenginliğine hayran kalan bu ilim adamının folklorumuzun diğer kollarında olduğu gibi Türk Ninnileri tetkikatının da pek sakat tarafları vardır. Konumuzu ilgilendirmesi bakımından faraza zikrettiğim eserinde daha ziyade ninnilerimizin komik olanlarını seçmiş ve bu arada mánileri, şiiirleri ve hususiyle aşk şiiirlerini de ninni diye eserine sokmuştur. Bazıları ise mizah ve hiciv için söylendiği haldé ninni olarak gösterilmiştir. Halbuki Türk An-

ARLI
mey-
bağ-
gö-
r da
sunu
riya
allrı
ka-
rak,
abul
nini
ette
5)
asılı
un-
dan
an-
ten-
in'-
taş
bu
ziz-
di-
thi-
ası-
yal
sup
ası
lis-
er-
ka-
şu
an
le,
lm
la-
za-
ar
ve
bi-
ki
h-
li-
n-
m
le
?
1-

nesi'nin yarattığı ninniler, yavrusunu iyiliğe, güzelliğe ve iyi ahlâka yöneltici ninnilerdir. Biliyoruz ki, ninnileri mânilerden ayırt eden en bariz vasıf, halk diliyle yazılmış ve kendisine mahsus ek kelimelerin mevcut olmasıdır. Sözümlü bitirmeden evvel, tespit ettiğimiz bir kaç ninni misal olarak sunuyoruz. Bir çok genç anneler tanıyoruz ki, ninni bilmediklerinden şikâyet-cidirler.

Sunduğumuz ninniler bugünün genç ane-leri için de faydalı olacaktır.

Bir İstanbul Ninnisi:

Ninni desem nehar olur, ninni,
Gül açılır bahar olur, ninni,
Ben yavruma gül demem, ninni,
Gülün ömrü az olur, Ninni!...

Başka bir tane daha:

Ninni desem yaraşır
Has bahçeyi dolaşır
Has bahçenin kızları
Oğluma da sataşır. Ninni:

Bir Ankara ninnisi:

Ninni desem beni yakar
Ağı bal, dudağı şeker
Şeker de kamıştan akar
Benim kızım kalpler yakar

Bir İsparta ninnisi:

Ninni, ninni demekten
Ben kesildim yemekten
Hekim gelsin Frenkten
Benim derdim yürekten, ninni.

Bir İstanbul ninnisi daha:

Dan dini dan dini danadan
Eksilmesin aradan
Bağışlasın yaradan
Bir ay doğmuş anadan, ninni!...

Yine bir İstanbul ninnisi:

Dan dini dan dini danalı bebek
Elleri kolları kınalı bebek
Benim oğlum nazlı bebek
Uyusun yavrum, ninni!...

Bir diğer ninni:

Cici cici teyzesi var
Kır bıyıklı lâlası var
Çok söylenir halası var
Güzel bir babası var, ninni!...

Bir Bursa ninnisi:

Hu hu Dervişler
Hak yoluna durmuşlar
Bir fırın ekmek yemişler
Daha var mı demişler, Ninni!...

İzmir'in güzel ve ince bir Ninnisi:

Uykuda melekler getirir bebekler
Ninni ninni kapa gözlerini
Kuzular, koyunlar ne güzel oyunlar
Uyusun canım, ninni!...

Yine bir İzmir ninnisi:

Parlıyor yıldızlar ışı ışı
Uyuyor yavrum mışıl mışıl
Uyu güzel bebeğim, ninni
Ninni şirin meleğim, ninni.

İstanbul'dan bir ninni daha:

Ninni ninni demekten
Ben kesildim yemekten
Doktor gelsin Bebek'ten
Ölüyorum yürekten.

Bir Rumeli Ninnisi:

Hu hu hu Allah
Sen uyukular ver Allah
Uyusun da büyüsün maşaallah
Tıptış tıptış yürüsün inşaallah, ninni.

ONUNCU CİLDİMİZE BAŞLADIK

Elinize almış olduğunuz 199 numara-
lı, Şubat 1966 tarihli sayımızla onun-
cu cildimize başlamış bulunuyoruz.

181 ilâ 198. sayılarımızı kapsıyan
IX. cildimiz hazırlanmış ve 30 liradan
satışa çıkarılmıştır.

Onuncu cildimiz Temmuz 1967 tari-
hinde 216 ncı sayımızla tamamlanacak-
tır.

Okuyucu ve abonelerimize ilgilerin-
den dolayı teşekkürlerimizi sunarız.

T. F. A.

HALK İNANÇLARINDAN ÖRNEKLER

Yazan: Abdülbâki GÖLPINARLI

«Medet medet» adlı şikâyetnâmemi oku-
yan azizler azizi bir dost, sana yakış-
tıramadım dedi; haklı olmaya haklısın, fa-
kat ne yapsınlar? Onlara hak verecektin. Üs-
telik sen gençsin de.

Kime ihtiyar denir de gücenmez, kime
genç denir de hoşlanmaz? Gerçekten de
de kendimi genç sayarım ben. Genç gibi
giyinirim, genç gibi gezerim, genç gibi taş-
kınlıklarım olur, genç gibi coşarım. Ruhum
henüz ihtiyarlamadı, ihtiyarlamaya niyeti
de yok. Doğru, doğru ama «Medet medet»
de yanlış değil. Onlar bir şeyler yapsınlar
demedim ben, onlara okuma evleri yapıp-
sın dedim.

Neyse; oturduk, bu aziz dostla konuşma-
ya koyulduk. Söze hoş görmekten girişmiş-
tik. Söz sözü açtı, Hristiyanlıktaki insânî
görüşten, Müslümanlıktaki dini müsamaha-
dan dem vurduk, her iki zümredeki taassu-
bun, dini istismar edenlerin eseri olduğu
fikrine vardık. Gerçekten de Hristiyanlık,
insan kardeşliğini telkin ederken, Müslüman
Peygamberi de bütün halkı, Tanrı ayalı sa-
yıp içlerinden Tanrıya en sevgili olanın,
ayaline en faydalı olanı bulunduğunu söyler
(1), halkın en hayırlısının, halka en fazla
hayrı dokunanı olduğunu bildirir (2). Kur'-
an, insanların bir erkekle bir dişiden yara-
tıldığını, tanışmaları, bilismeleri için de
boylara, soylara ayrıldığını anlatırken (3)
Peygamber, herkesin Müslüman olarak doğ-
duğunu, sonradan anasıyla babasına uyup şu
veya bu dine girdiğini söyler (4). Müslü-
manlığa teslim olan ülkede, başka bir din-
den olan ve o dinde kalmak isteyen, Müslü-
mandan alınan zekât karşılığı «cizye» denen
vergiyi verince, yâni devlete karşı yardım
borcunda eşitliği kabul edince dini fikrin-
de hürdür. Fakat «Hizmetlere iştirak» adlı
yazımda belirttiğim gibi bu vergi, dini hür-
riyetin karşılığı değildir. Adının değişmesi
inanç yüzündendir. Müslüman inanır, zekât
verir. Başka dinden olan kendi dinine bağ-
lı kalır, vergi verir. Zekât devlet bünyesi-
ne yardımdır, vergi de. Zaten kurdukları
inanç sistemiyle hükümler tümünü, tek
kudret sahibinden aldıklarına inanan pey-
gamberler de, aklın, yahut duygunun yol

göstericiliğiyle varlığı, varlığın nasıl mey-
dana geldiğini, sonu, bilgiyi bir sisteme bağ-
layan ve maddi düzen hakkında, dünya gö-
rüşlerine göre fikirler yürüten filozoflar da
halkın sevişme ve kaynaşma duygusunu
duymuşlardır. İncil bu yüzden Tanrıya
«Baba» der. Muhammet bu yüzden halkı
Tanrı âyali sayar. Hattâ, kudretli bir ka-
nun vazı olduğu için o, daha açık olarak,
«Başka dinden olup vergi vermeyi kabul
eden birini inciten kişinin düşmanı benim
ve ben kimin düşmanı olursam kıyamette
onunla karşılaşırım» hükmünü verir (5).

İstanbul'da, Anadolu'da, İranda, hasılı
dünyanın medeniyet beşiği olan her yanın-
da, her yerinde, her din sahibi tarafından
ziyaret edilen kutsal yerler vardır. İstan-
bul'da, eski bir ayazma olan Sümbül Efen-
di tekkesi, Konya'da Mevlânâ Celâleddin'-
in türbesi, Hacı Bektâş'da Hacı Bektâş
Veli dergâhı bunlardandır. Hristiyan, bu
türbelerde yatana bir ad takar, kendi aziz-
lerinden biri sayar onu, Müslüman, kendi-
sinden olduğunu bilir. Hattâ dininde ahi-
ret olmıyan ve şahsın yaptığı suçun cezası-
nı, nesillere yükliyerek sorumluluğu sosyal
cepheden izah eden Musa dinine mensup
olanlar bile dünyaya ait dileklerinin olması
için buralara adaklar adarlar. Bunda Müs-
lüman ve Hristiyan mistisizminin, dinler-
deki müsamaha fikrinin âmil olduğu ka-
dar insandaki, insanlıktaki, bir müddet şu
veya bu sebeple körlense bile, bozulmadan
kalın, sönmeden yılan sevmeye, sevişme,
kaynaşma duygusunun tesiri olduğunu kim
inkâr edebilir? Salkım Söğüt'deki ayazma-
ya, travayının başarıyla sonuçlanması, ya-
hut tezinin kabul edilmesi için adaklar
adayan, gıdip mumlar yakan Müslüman ve
Üniversiteli kızlarımızın bulunduğunu bi-
lenler bilirler. Ancak burda, insanlıktaki
sevişme, kaynaşma duygusunun, istek ve ih-
tiyâla birleşse bile, bilgi yolunda yitiri-
yenlerinde bu çeşit adaklarla değil, azim-
le, çalışmayla belirebileceğini söylersem
gene gençliği kınamamış mı olurum, gene
aziz dostum, hoş görecektin mi der bana?
Hiç ummuyorum.

Sevilesi dostla konuşurken söz sırası gel-

nesi
ge,
lerd
ayır
mış
mev
vel,
olar
nıy
çidi

nele
B

Baş

Bir

Bi

Bi

Yi

3i

di, insâni mûsamahayı, varlık birliği inan-
cıyla bütün varlığa, varlık zerrelerine yayan
tasavvufun uydurduğu tatlı masallardan
bir kaçını anlattım. Bize asıl bunlar lâzım
dedi, bunları yazsana.

Sözünü tuttum, iki hikâyeyle bir inancı
anlatacağım:

İbrahim Peygamber Tanrıya yalvarmış.
Ne olur demiş, bir gece bana konuk gelsen.
Tanrı, peki demiş, söz vermiş. İbrahim ye-
mekler yapmış, tatlılar açmış, sofralar yay-
mış. Yüreği çarpa çarpa, kulağı kapı sesin-
de, beklemeye koyulmuş. Vakit biraz ge-
cikmiş, İbrahim'in içi içine sığmaz olmuş.
O sırada dikkat etmiş, evvâh, su yok. Çeş-
meye gidince konuk geliverirse. Tam bu sı-
rada kapı çalınmış. İbrahim koşup kapıyı
açmış, bir de ne görsün? Bir yoksul. He-
men testiye eline tutuşturmuş, aman de-
miş, git, bir koşu çeşmeye var, şu testiye
doldur, gel. Konuk gitmiş, testiye doldurup
getirmiş. İbrahim, hizmetine karşılık yok-
sula biraz bir şey vermiş, kapı dışında kar-
nını doyurmuş, hadi git demiş, benim ko-
nuğum gelecek. Yoksul gitmiş, vakit gecik-
tikçe gecikmiş. İbrahim bekledikçe bekle-
miş. Heyecanın yerini yeis kaplamış. Yok
yok, aziz konuk gelmemiş. Ertesi günü İb-
rahim, münacatında Yarabbi demiş, sen
gerçeksin, gerçeği seversin; ne diye beni
beklettin de gelmedin? Tanrı, nasıl gelme-
dim demiş, geldim de bana su bile taşıt-
tın.

Bir hadis vardır: Tanrı kıyamette kulu-
na, kulum der, hastalanmıştım, ne diye be-
nim halimi h a t ı r ı m ı sormadın, be-
ni dolaşmaya gelmedin? Kul Yarabbi, na-
sıl olur da sen hastalanırsın deyince Tan-
rı der ki: Filân kulum hastalanmıştı. Onun
halini hatırlıyorsaydın benim halimi ha-
tırımı sormuş sayılırdın. Kulum der, acık-
mıştım, ne diye beni doyurmadın? Kul,
hâşâ der, sen hiç acıkr mısın? Tanrı der
ki: Filân kulumun karnı açtı, yemek istedi,
doyurmadın. Onu doyursaydın âdeta beni
doyurmuş olurdun. Kulum der, susamış-
tım, ne diye bana su vermedin? Kul, aman
der, nasıl olur? Tanrı der ki: Filân kulum
susamıştı, ona su verseydin bana vermiş
gibi olurdun (6). Yukarıdaki hikâyeye, belki
de sufilerin, varlık birliği inancına delil
saydıkları hadislerden biri olan bu hadisten

uydurmadır; fakat ne güzel uydurma. Yu-
nus Emre'den sonraki «Yunus» lardan biri
de bu hikâyenin başka bir rivayetini, bir
şiiyle tesbit etmiştir (7). İnsâni esasa da-
yanan inanç, şiirleşince böyle bir hikâyet
uydurur elbette.

Seher çağındaki uyanıklığın üstünlüğün-
den ziyade ödevine bağlılığın üstünlüğünü
belirten hikâyeye de şu:

Süfilere göre her zaman, Muhammed Pey-
gamber'in sırrına vâris bulunan bir eren
vardır. Bu eren, erenlerin başıdır. Ona,
değirmen taşımın milî anlamına gelen «ku-
tup» adı verilir. Ona en yakın iki erenle
üçüne birden «Üçler» denir. Bunlardan son-
ra yediler, kırklar, üçyüzler gelir. Kutup
ölünce üçlerin biri kutup olur, Yedilerden
biri onun yerine geçer, kırklardan biri yedi-
lere kapılır, üç yüzlerden biri kırklara alı-
nır, temiz kişilerden biri de üç yüzlere alı-
narak sayı tamamlanır.

Kutup ölmüş, terfi listesi yürürlüğe gir-
miş, herkes yerini bulmuş. Üçyüzlere katı-
lacak eri bulmak için erenlerden biri me-
mur olmuş. Ona, kimi uyanık bulursan al
demişler. Tanyeri daha ağarmaya başla-
mamış, herkes en tatlı uykuda. Eren, dün-
yaya göz atmış, bir tek uyanık var: Mey-
hane miçosu. Akşamdan kalma pislikleri
arıtmada, meyhaneyi yıkayıp süpürmede.
Ocakta büyük bir tas kaynıyor, ortalığı te-
mizledikten sonra bulaşıkları yıkayacak.

Eren, bu olmaz demiş, meyhane miço-
sundan evliya olur mu? Biraz daha gezin-
miş, can göziyle âlemi seyretmiş; hayır, mi-
çodan başka uyanık hiç bir can yok, daha
kuşlar bile uyanmamış. Gitmiş, Kutba ha-
ber vermiş. Kutup emretmiş:

— Alın o uyanık canı.

Emir yerini bulmuş, Miço erenlere katıl-
mış.

Tuhaf bir inancın hikâyesi de şu:

Mahmutpaşa camiinden biraz ötede, kö-
şe başında bir yatır vardır. Merkadin bu-
lunduğu yere merdivenle inilir. Bu yatı-
rın adı Ali Dede. Fakat halk ve hele ka-
dınlar ona Göbek Dede derler. Bilmem hâlâ
bu ibadet, bu çeşit ziyaret, bu çeşit âdak
var mıdır, yapılıyor mu?

Türbeye gidenler, kapı eşiğinde dururlar,
ellerini kaldırıp parmaklarını oyun oynar

KONYA AĞZINDAN ÖRNEKLER

Yazan: Celâleddin KİŞMİR

Bir zamanlar halk çok kullanırdı bu ke-
limeleri. Şimdileri her şeyde olduğu gibi
onları da bıraktık. Biraz da günün getirdik-
leri buna sebep oluyor. Kağnılık, saçlık, se-
beslik iş mi kaldı şimdi?

Bu tip araştırmalar uzun emek ve zaman
ister. Böyle ayak üstü olacak iş değil. Not
larımın sizlere bir kaç örnek vereyim.

EFENEK: Ahmet çok efenekli biri. (Er-
menek)

EFEK: Dün efek efek yağın kardan göz
gözü görmedi. (Bozkır)

ELİF ELİF: Elif elif bir rüzgâr esiyor ki
sorma. (Ermenek)

EFİR EFİR: Gedavet efir efir eser.
(Konya)

EFİR NEFİR: Adamın arkasından efir
nefir etme. (Konya)

EFİTEN PÜFTEN: Aldığın mal da pek ef-
ten püftenmiş. (Konya)

EFİRİKLİ: Amma efirikli adamsın ha!

gibi büklerler, bir göbek atıp şöyle sesle-
nirlerdi:

«Göbek Dede, Sübek Dede, işte sana
bir göbek Dede. Bir muradım var, verirsen,
sana atarım kırk göbek Dede.»

İşte Göbek Dede'ye okunan fatiha buy-
du. Muradı olan tekrar türbeye gider, bir,
iki, üç... Diye saya saya, kıvıra kıvıra tam
kırk kere göbek atar, böylece biri peşin,
kırkı veresiye, kırk bir göbeğe muradını al-
mış olurdu.

Bu da her halde halkın, oyun ihtiyacı-
nın, zevk hasretinin, neş'e isteğinin bu çe-
şit bir tatmini.

(1) Al - Câmî' - al - Sagiyr, Mısır, 1331,
II, s. 10.

(2) Al - Câmî' - al - Sagiyr, Mısır, 1331,
II, 8.

(3) XLIX, 13.

(4) Al - Câmî', II, 79.

(5) Al - Câmî', II, s. 140.

(6) Al - Câmî', I, 65

(7) Abdülbaki Gölpınarlı: Yunus Emre
Diyani, İst. 1948, c. 2-3, s. 576.

(Beyşehir)

EĞBER: Karın eğberin biri, onunla ya-
şanmaz aksi, budala. (Ermenek)

EĞDİ: Eğdeyi ver de şu kaşığı oyayım.
(Karaman)

EĞE: Bu tarlanın egesi kim? — Egeu
senden kaç yaş büyüktü?

EĞEF: Saban okunu boyunduruğa bağ-
lamamışsın. Egef nerede? (Sille — Hota-
mı — Karkın)

ENEK: Eneğim var, ben ölmedim. (Bey-
şehir)

EĞEY: Egey kemikleri kırılmış. (Konya)

EĞEÇMEÇ: Ayşe egeçmeç'i kaybetmiş.
yün eğiremiyorum. (Karaman)

EĞİN: Karın tok eğin pek. (Konya)

EĞİRMEÇ: Eğirmeçe ipeği bükmeye
başladım. (Ereğli)

EĞİŞ: Eğiş sobanın önünde aliver. (Kon-
ya)

Hizardan çıkan eğişleri yakıyorum. (Za-
napa)

EĞLEŞMEK: Beş on dakika eğleş geli-
yorum.

On yıldır Konyada eğleşiyorum. (Ereğli)

EĞRELTİ: Şu ev eğretilti pek. Bugün ya-
rın neredeyse yıkılacak!.. (Konya)

Dertlere deva, hastalara şifa Eğretilti.
(Konya)

EĞRİLCE: Eğrilceler at ve eşeklere da-
danalı hayvanların keyfi yok. (Karaman)

EĞRİM: Üç kilo eğrim aldım, (Ermenek)

EĞRİ YAVŞAN: Eğri yavşansız kolanya
iyi kokmaz. (Konya)

EĞSERİ: Eğseri küçükmüş, iyi çakılma-
dı. (Sille)

EĞSİ: Eğsi ver ateşi karıştırayım. (Ha-
tup — Karaman)

EH: Eh! Senin dediğin olsun. (Beyşehir)

EHE: Ehe ehe! Uğurlar olsun nereye
böyle. (Konya)

EHLİZ: Ahmet Ehliz adam.

EKDİ: Ayşe kız çok ekdisin (Sille — Zı-
varık — Konya)

EKE: Ali eke adam. (İlgın — Ereğli)

Eke çoban kim? (Seydişehir)

Eke et, murada erersin. (Seydişehir)

EKEÇİK: Ekeçikte pişen pilav tatlı olur.
(Konya)

YAZI - RESİMDE ESHAB-I KEHF GEMİSİ

Yazan: Malik AKSEL

nesi
ge,
lerd
ayır
muş
mev
vel,
olay
nıy
cidinele
B

Baş

Bir

Bir

Bir

Yü

Bil

Kuranda «Eshab-ı Kehf» diye anılan yedi mağara erleri, yahut yedi uyuyanlar, yedi alimler hristiyanlar ve müslümanlarca da kutsal sayılırlar. Tanrının birliğine inanan bu adamlar Roma kumandanlarından Dekyanustan (*) korktukları için bir mağarada gizlenirler ve orada üçyüz sene uykuda kalırlar. Uyandıkları zaman Yemliha ekmek almak üzere şehre, bir fırına uğrar. Fakat verdiği paralar üçyüz sene önce geçen paralar olduğundan şüpheye düşülür. Bunların define buldukları sanılarak peşlerine adamlar katılır.

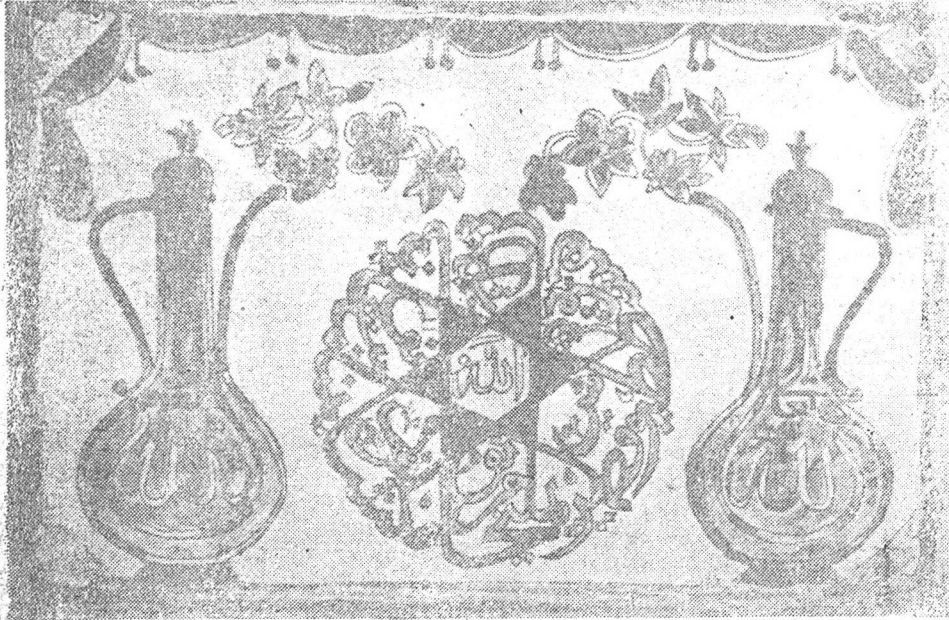
Yemliha kendini takip edenleri mağaraya götürür. Bunların ermiş kişiler oldukları anlaşılacak burası ziyaret yeri olur. Yedi erenler de bir daha uyanmamak üzere uykularına dalarlar.

Hazreti Aliye göre adları sıra ile: Yemliha, Mekseliha, Mislina, Mernuş, Debernüş, Şazenuş, Kefestatayuş, bir de köpekleri Kıt-

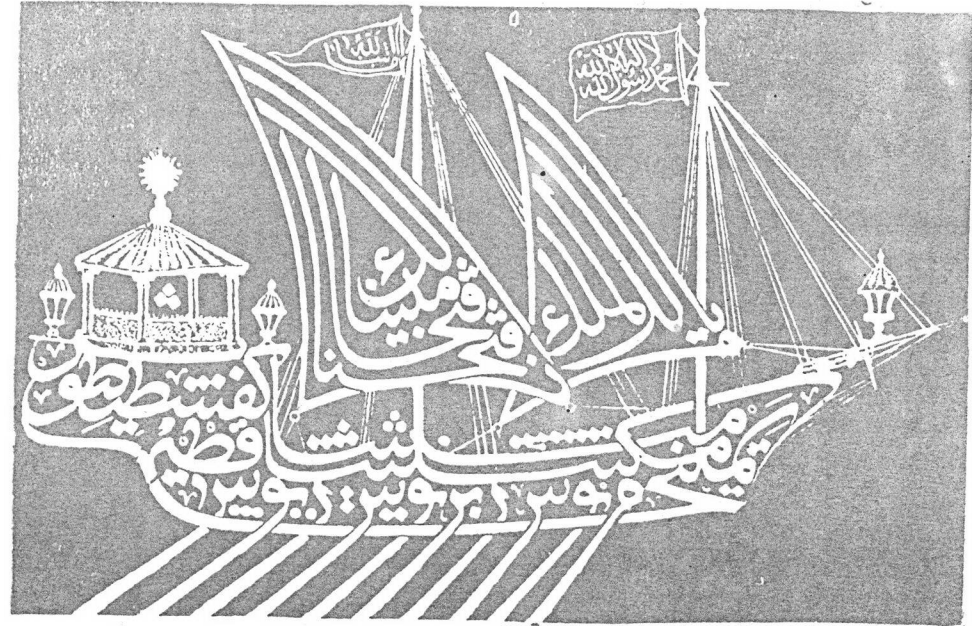
mirdir.

Bunlar Arab, Hristiyan adlarından çok Süryani adlara benzer. Eshab-ı Kehf'in en tanınmış mağarası Elbistandır. Yanında bir mescit ile bir kilise vardır. Bu yedi kişi yıllar boyu hem hristiyanlar, hem de müslümanlarca kutsal sayıldığından adları camilere, tekkelere, muskalara girmiş, sihir ve tılsım yerine geçen Hazreti Süleyman'ın altı köşeli mührü bunların adlarıyla de zaman zaman meydana getirilmiştir. Bunun ortasında harfler veya rakkamlarla «Vefk» ler yazılır, bazen Lafza-i celâl (Allah) belirtilirdi.

Bizim burada önemle üzerinde durmak istediğimiz bu yolda yapılagelen sanat eserleridir. İki ibrik arasında yer alan Eshab-ı Kehf adları bu şekilde bir düşüncenin sonucudur (No. 1). İbrikler «Maşallah» yazısıyla düzenlenmiş, ortada altı köşeli yıldız, Eshab-ı Kehf ve Kıtmirle şekillenmiştir,

No. 1 — Hazreti Süleyman'ın mührü ve Eshab-ı Kehf yazısı

No. 2 — Yazı ile yapılmış Eshab-ı Kehf gemisi

Yıldızın ortasında süslü Allah yazısı yer aldığı gibi kenar köşe süsler de yazma yemelerdeki desenleri hatırlatır. Bu eser cam tizerine yapılmış, yaldızlı, boyalı bir eserdir.

Her ne kadar bu levhada ibrikler, çiçekler bulunursa da, bunlar dini, sihrî mânâlar taşırlar, uğur getirici, koruyucu özellikler alırlar. Hattâ bu adlar bazı bölgelerde camilerde gelenek halinde çiçeklerle süslenmiş olarak duvarlarda yer alırlar.

Yalnız burada üzerinde durulacak bir nokta Eshab-ı Kehf adlarının gemi şeklini alışı, gemi ile temsil edilişleri geleneğinin sık sık tekrar edilişidir. Eshab-ı Kehf'in gemisine dair eski eserlerde bir kayda raslanmamakla beraber bu eserler de Türk hattatlarının elinden çıkmaktadır. Bu yedi erenin adı ile beliren gemilerin gergef ile işlenmişleri, mor kadife üzerine pul ile yapılmışları ve daha neleri görülür.

Bunlar sade yazı — resim olarak değil, karınca duası gibi bereket getirici bir dua olarak ta düşünülür. Bugün dahi ticarethanelerde bu eserlere raslanılır.

Eshab-ı Kehf'in adları kalyon, kadirga, çekti, saltanat kayığı olmak üzere yelkenler, küreklerle, kaptan köşkleriyle adeta masal gemileri şekillerini alırlar (No. 2)

Bu gemi halk arasında Nuhun gemisine de benzetilirdi. Buna sebep bazı yazı — resimlerde ağzında bir zeytin dalı ile görünen güvercindir. Bu gemilerin çok defa yelkenlerinde «yasın» veya ayetler bulunur. Bazen de beyitler veya ya hafız, ya malikelmülk yazıları katılırdı. Yalnız bu mağara kişilerinin uyur bir şekilde resimlenmeleri gerekirken yazı — resim şeklinde sembolleşmeleri onlara resimden çok bir tılsım manzarası veriyordu. Gemi resmi hiçbir surette günah olmadığı halde kutsal adlardan, yazılardan tertiblenmesi, bunun aynı zamanda bir dua olduğunu ortaya kor.

Burada harflerden uzanmış çizgilerle yelken direkleri, daha doğrusu bütün bir yazı gemi belirir. Halk çok defa anlamadığına önem verir. Bu sebepten gerçek gemilerden çok böyle yazı — resim gemilere ilgi gösterir, bunlarda manevi bir şeyler arar. Nitekim bu yazı — gemilerin altında bazan şöy-

le bir yazı yeralır: Vebadan, taundan, yan-
gından beni hıfzeden beş şeyim var; El
Mustafa, el Murteza ve «Ebnahuma» iki
oğulları Hasan, Hüseyin, el Fatima.

Geleneklere göre Eshab-ı Kehfin adları
kutsal sayılmakla beraber bunlar söylendi-
ği zaman besmele çekilmez; bunun sebebi
Kıtmir (köpek) in bulunuşudur. Müslü-
manlıkta köpeğin ve resmin bulunduğu ye-
re melek girmez diye bir inanış olduğun-
dan köpek çok defa kapı dışında bulunur.
Yine bazı inanışlara göre Eshab-ı Kehfin
adları bir kâğıda yazılıp ateşe tutulursa
ateş zarar vermez, yahut söner. Bebeklerin
beşiğine konursa ağlamaları diner. Bu ad-
lar bir ağaca takılırsa ağaç veya mahsul
zarardan korunur. Diş ağrısına, doğum san-
cısına iyi geldiği gibi, yedi Osmanlı veziri-
nin bu yedi addan alındığı da söylenmek-
tedir. Yine böylece Eshab-ı Kehf Ahırza-
manda da Mehdi'nin vezirleri olacakları ri-
vayet olunmaktadır.

Topkapı sarayında No. 3 de görülen bu
büyük gemi Eshab-ı Kehfin adlarıyla bir-

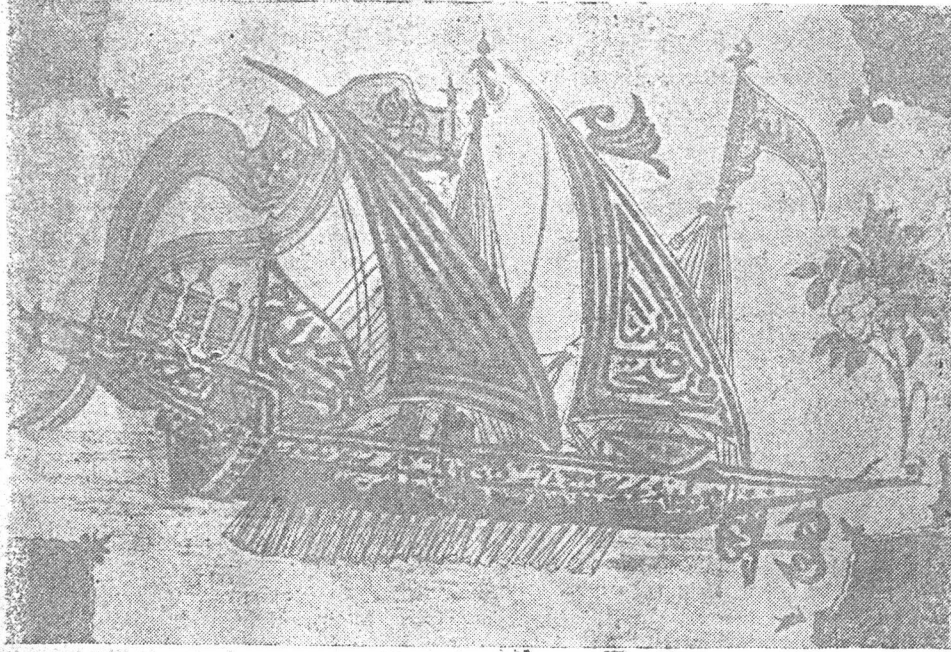
likte Ayetlerle süslenmiştir. Bu büyük yazı
— resim levha ağız zamanda havaya yapı-
şık gibi görülen çiçeklerle dekoratif bir ö-
zellik alır.

Birçok yazı - resimler gibi bu da dini bir
resimdir. Fakat bu dini resmin diğerleri
gibi tarikatlerle ilişkisinden çok Ehl-i sün-
net anlayışına dayandığı bir gerçek olmak-
la beraber Hurufiliğin etkisi de gizlene-
mez...

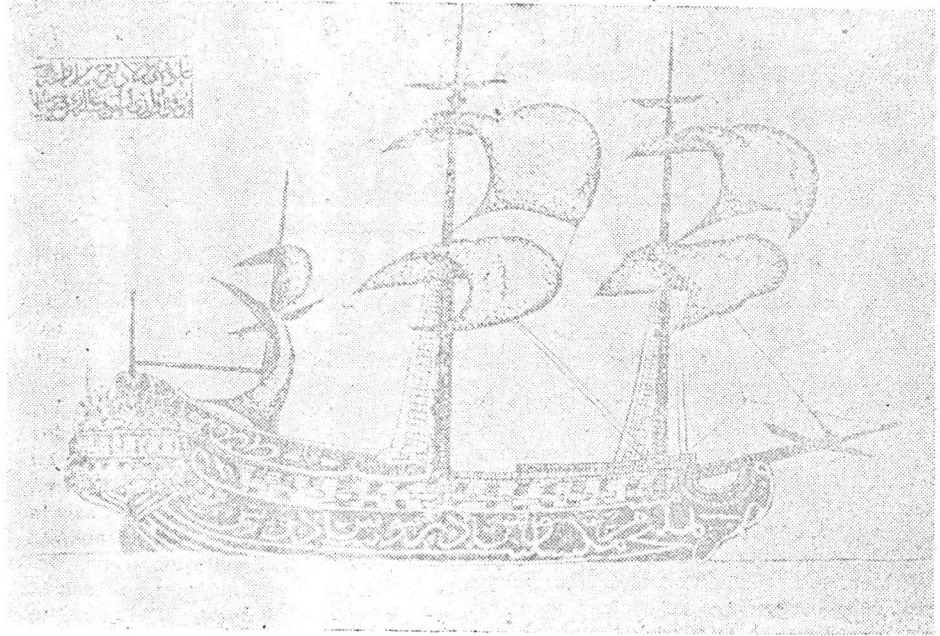
Sâde mağara erenlerinin adları değil yer
yer ayetler de yelkenlerde, bayraklarda gö-
rünür: «Ya malikelmülk, Tevekkeltüallah
İnnafetahnaleke» en üstte «ya hafiyyelettaf
neccina mimma nahaf» yazısı, eserin dini
koruyuculuğunu açıklar. Bu yazı «ey lütuf-
lerini esirgemeyen Allah bizi korktukları-
mızdan koru» dur.

Uzun çatallı bayraklar altında üç köşk
görünür. Bundan önceki gemiden daha fazla
resme kayan bu levha, az bir mesafeden
yazılar silinip yelkenli gemi ortaya çıkabi-
lir.

No. 4 de görülen Eshab-ı Kehf adlarıyla

No. 3 — Eshab-ı Kehf gemisi. Yelken üstünde yazı şeklinde kuş görünüyor.

No. 4 — Eshab-ı Kehf Harp Kadırgası (1290 Mehmet Sait)

beliren fakat yazıdan çok gerçek bir res-
me yaklaşan bu levha yepyeni bir özellik ta-
şır.

Bu sulu boya resiminde yelkenlerin tama-
miyle yazıdan uzaklaştığı belli olmaktadır.
Bu harb gemisinin özelliği de realist bir
gözle çizilmiş olmasıdır.

Burada dikkati çeken bir nokta da, sol
üst köşede sülüs yazıyla beliren bir beyittir.
İhtimal bu yazı - resim gemi kaptan Gazi
Hasan Paşaya hediye edilmiştir.

Uluvvü himme'ti (Pulad-i bahri) nin nü-
zülüne

Muvaffak oldu elhak yümmiyle gazi Ha-
san Paşa

Bu resimde yazı artık pek az bir yer tut-
mada yazı, yerini resme terk etmemedir...

Önce de belirtildiği gibi arada zaman
farkı olduğu halde Nuh'un gemisi ile yedi
uyuyanlar gemisi birbirine karıştırılmakta-
dır. Halbuki kutsal kitaplar Nuh'un gemi-
sini uzun uzadıya hatta ölçülerine varınca-
ya kadar tasvir etmiştir, yine ayrıca Mevlâ-
nâ Kisanî ve daha bazı müfessirler Nuh'un

gemisinin uzunluğunu bin arşın kabul et-
mişlerdir. Biçimi kuşa benzerdi, başı ta-
vus başı gibi idi. Gözleri gergiş gözü, göğsü
güvercin, kuyruğu horoz kuyruğu gibi idi
derler. Böyle halk resimleri de bulunmak-
tadır, fakat konumuz yazı - resim olduğu
için daha fazla bahsetmeğe lüzum görme-
dik.

(*) Buna eski metinler kural, padişah ta-
derler.

ÖZÜR: Dergimizin Aralık 1965 T. ve 197
numaralı sayısında Malik Aksel'in çıkmış
olan «Yazı — Resim Başlık» adlı yazısında
bazı önemli yanlışlıklar olmuştur. Adı geçen
yazının çıktığı 3931 inci sayfanın 1 inci sü-
tununun alt satırındaki «1933» tarihi «1833»
olacaktır. 3932 nci sayfanın 1 inci sütununun
1 inci satırındaki «Peygamberlerin» kelimesi
«Peygamberin», 3933 üncü sayfanın 2 nci sü-
tununun resim altı yazısını takip eden ilk
satırındaki «sayı» kelimesi «saygı» olacaktır.
Ayrıca bütün metin boyunca «alem» kelimesi
de «âlem» olarak dizilmiştir. Okuyucuları-
mızdan ve sayın Aksel'den özür diler, düzel-
tiriz. T.F.A.

nesi
ge,
lerd
ayır
mış
mev
vel,
olar
niye
çidi:

nele
B:

Baş

Bir

Bir

Bir

Yin

Bir

BELİRLİ GÜNLER, RAMAZAN VE BAYRAMI

Yazan: Rıza YETİŞEN

2 — Yılın sayılı günleri :

Yılın sayılı günlerinden olan Nevruz ve Hıdırlıyas'ı daha önceki yazılarımızda yazmıştık. Bu ve bundan sonraki yazılarımızda Ramazan ve Kurban bayramlarını, muharrem aylarını ve çeşitli adak, kurban v.s. yi açıklayacağız.

Ramazân ayı çok iyi karşılanır; Kötü hareketlerden kaçınılır, birbirlerine karşı daima saygılı olmağa çalışırlar. Onların oruç inanışı, yalnız aç durmak değil, her halile tam ve kâmil bir insan olma düşüncesine dayanır.

Ramazanda oruç tutmazlar, fakat tutanlara saygı duyarlar. Her hangi bir olay karşısında oruç tutmayı adanmış olanlar, orucunu, adadığı miktarda tutar. Bu ayda, evlenme, nişanlanma veya sünnet olma tören ve düğünleri kat'iyen yapılmaz. Çünkü bu ayın mübarek oluşu yanında, ayrıca tören ve düğünlerde içki içmek gibi dine aykırı hareketlerde de bulunulmamasına bilhassa dikkat ederler.

İçkiye fazlasile alışık olanlar (akşamcılar) bile bu ayda kat'iyen içmezler. Yalnız burada, imanı ve inancı bozuk ve alkolik olanlardan, her cemiyette olduğu gibi, hiç bir şeyi umursamadan dilediklerini yapmakta ve hor karşılanmakta olduklarını zikretmek isterim.

Bayram için büyük bir hazırlık göze çarpar; Bayramlık giyimler hazırlanır, evlerde titizlikle temizlik yapılır, her ev muhakkak badana yapılır. Çamaşırlar bir kaç gün evlinden yıkanmış olup, bilhassa vücut temizliğine çok önem verilirler, arefe günü her çeşit hazırlık bitmiş olur.

Bayram akşamı herkes, üçer beşer kişilik gruplar halinde, samimi oldukları evlerde toplanır, yer içer eğlenirler.

Daha eski zamanda bayram akşamı muhakkak dede'nin evinde, eğer köylerinde dede yoksa, köyde saygı ile anılan yaşlı büyüklerin evlerinde toplanırlarmış. Bu suretle hem bayram eğlencesi yapılmış, hem de bayramlaşmalar yapılmış olur, çünkü diğer günlerde ayrıca bayramlaşmağa gitmezler. Ancak, çocuklar ve gençler büyüklerinin bayramını kutlamağa gider, el öper-

ler, onlar da çocuklara para veya yiyecekler verirler.

Bayramı, başka köylerde geçirmek isteyenler olursa, bunlar mutlaka ikinci bayram günü yola çıkarlar.

Köylerde bayram için, özel eğlence yerleri yoktur. Kendi kendilerine çok eğlenmeli anlar geçirirler. Herkes ter temiz giyinir, yaşlarına uygun eğlenceler tertip ederler: Çocuklar, el öpmeler, hak üleştirilen'den yiyecek kapmalar, aşık, bilya, met ve saklambaç gibi oyunlarla hoş vakitler geçirirler.

Delikanlılar ve genç kızlar, ulu ağaçlara salıncak kurup, bayramın en neşeli anlarını yaşarlar, salıncağı delikanlılar sallar, kızları bindirirler. Salıncağa binen kızı, sevdiğini söyletmeden indirmezler. Salıncağa, delikanlı binerse o, kendi kendini gayet ustalıkla sallar, buna yellenme denir. Delikanlı ve kızlar, ayrıca her hangi müsait bir evde toplanarak dümbelek (Darbuka), ud, saz gibi çalgılar çalarak oynasirlar. Bazen kızlar ayrı, erkekler ayrı toplanarak eğlenirlerse de pek neşeli bir eğlence olmaz.

Bu, delikanlı — kız eğlencelerinde içki içmek pek ender görülür. Eğer delikanlılar kendi aralarında içkili eğlence yapıyorlarsa, bunlara katılabilecek kızlar, ya kendi kız kardeşleri veya nişanlıları olabilir. Burada oynayanlar ekseriyetle zeybekler ve başka ağır oyunlar oynarlar. Kız oyunları daha ziyade, kıvrak zeybekler ve kadın oyun havalıdır. Çiftetelli ve bunun gibi çok hareketli, oynak oyunları kat'iyen oynamazlar, bu onlar için bir haysiyet meselesidir; «Öyle oyunları, köçekler, kötü kişiler oynarlar» inancına sahiptirler. Bazı çalgı çalanlar bile böyle havalara çalmağa arlanırlar.

Evliler de kendi akrabaları arasında, yer yer toplanarak, gündüz veya gece eğlenceleri tertiplerler. Bu eğlencede herkesin karnısı da vardır. Yer içer, oynarlar; üç gün bayramın neşeli geçmesini sağlarlar.

Bu bayram zevki içinde ölüleri ziyaret ederek, mezarı başında kahve, çay ve ayrıca kadınlar, ölüleri için, çocuklara Hak üleştirirler. Her evde mutlaka Bayram kahvesi

KONYA'DA GÜREŞÇİLER TEKKESİ

Yazan: İbrahim Hakkı KONYALI

Bu türbe Aksinle (Aksinne) mahallesinde Aksinle mescidinin batısındaki mezarlığın içindedir. Ağaç örtülü kerpiç bir yapıdır. Duvarları ve damı bakımsızlıktan yer yer çökmüştür. İçinde adi tuğla ile yapılmış ve üstleri sıvanmış iki sanduka vardır. Bunların baş taraflarına taştan küçük sarıklı birer serbuş konmuştur. Gerek türbede, gerekse mezarlarda hiç bir kitabe yoktur. Türbenin etrafını saran mezarlıkta da kıymetli ve eski hiç bir mezar taşı bulamadım. Yatanların hüviyetlerini tesbit edecek bir vesika da henüz elimize geçmedi. Konya kütüphanesinin müdürü Bay Mesut Koman burada 939 yılında Türk spor tarihini ilgilendiren fevkalâde kıymetli bir spor taşı bulmuş ve kütüphaneye nakletmişti. (1) Bu taş aynı zamanda asırlardanberi devam eden bir hatayı düzeltceği için bulaña ilim adına ne kadar teşekkür edilse azdır. Bu taş metrük ve harap türbenin bir köşesine atılmıştı. Bu taşın bugünkü sporcuların kullandıkları siklet aleti gibi pehlivanlar tarafından idman için kullanıldığı anlaşılmaktadır. Müstatil bir taşın bir tarafı yarım daireye yakın bir halde yontulmuş, göbeğinden bir kaç yırtmacı açılmış ve bu yırtmacın altına el ile kavranmak için bir yer yapılmıştır. Taşın bir tarafının başı bir az kırılmıştır. Her iki yüzünde ve başlarında Selçuk stiliyle yazılar vardır. Kalan başında yalnız «Pehlivan» kelimesi okunur. Taşın bir yüzüne kırılan baştan

pişirilir ve kadınlara içirilir.

Bayram, böylece üç gün neşe içinde devam ederse de mezarlığı ziyarete, ölülerin hatırasını canlandırmak üzere, kadınlar tarafından ağıtlar da yapılır. (Ağıt, cenaze bahsinde izah edilecektir.)

Fakat şunu da ilâve edeyim ki her bayramın son günü daima sönük geçer, ancak işsiz güçsüzler ve içkiye düşkün olanlar bayramı daima fazlasile yaparlar. Çok yaşlıların bayramı, ekseriya birinci güne inhisar eder, elleri öpülür, bayram kahvesi, ve yemeği yerler. Diğer günler, gençleri geriden seyretmekle geçer.

başlanarak diğer başına kadar Farsça şu cümleler kazılmıştır:

«Pehlivanrâ cihan aferin beher hâli bâset, Hüdâverdigâr» (2).

Arkasındaki yazıları sökemedim. Cihan pehlivanları veyahut cihan pehlivanı olmak isteyenler tarafından kullanılan veyahut bir hükümdar tarafından bir cihan pehlivanına hediye edilen bu taş, türbenin içine, belki de kapusunun üstüne asılmıştı. Taşın kırılan kısmından sonra başlıyan «Pehlivanrâ» kelimesinin birinci harfi olan «P» düştüğü için iki gözlü «H» nin «L» harfine yakın olan yalnız bir gözü kalmıştır. Kitabe okumakta mahareti olmayan birisi bu kelimeyi hayalinin de yardımıyla «Gildanlı» gibi hecelemiştir. İşte bundan sonra da türbede yatanın adı «Gildanlı Baba» olmuş ve böylece yayılmıştır.

Konya müzesinde bulunan 970 ve 971 yılları olaylarını tesbit eden bir şer'î sicil defterinde, Ankara Kuyud-u Hâkanide ve İstanbul Başvekâlet arşivlerindeki vesikalarda Konya mahalleleri arasında bir «Güreşçiler mahallesi» ve «güreşçiler tekkesi» vardır. Biz bu mahallenin yerini kesin olarak tayin edemiyoruz. 23 sene evvel meydana çıkan ve spor aleti olduğu anlaşılan bu taşın verdiği ışıkla bu mahalleyi ve bu tekkeyi buluyor gibi oluyoruz. İstanbulda Veynik Sücaeddin Camii ile şeyh Vefa Camii arasındaki çeşmenin üstünde de bir «Güreşçiler Tekkesi» vardı. Eskiden hemen her kasabada sporu teşvik için kurulmuş böyle tekkeler vardı. Yazı istifinden ve tarzından bunun Selçuklular devrine ait olduğu anlaşılmaktadır.

(1) Bu taş Şimdi Ankara Etnografya müzesindedir. Konya müzesine kaldırılması temenni olunur.

(2) Okunuş şüphelidir.

Dergi'nin Notu: Konya'ya kendi tâbirile 23 yıl naziz hizmette bulunan Mahmut Mesud Koman dört yıl evvel Ankara'da toplanan Tarih Kurumu Kongresi'nde, Türkün kol ve parmak kuvvetini gösteren bu mühim vesika dolayısıyla Selçuklular, Karamanlılar ve ilk Osmanlılar Devrindeki Spor Aletleri üzerine bir bildiri sunmuştur.

GEVHERİ'NİN HAYATİLE İLGİLİ İKİ KOŞMASI

Yazan: Cahit ÖZTELLİ

Gevheri üzerine son eseri veren merhum Halit Bayrı da şairin hayatı hakkında yeni bilgi verememiş, ancak yayınlanmamış şiirlerini (203) yayınlamıştır (bk. Gevheri — Hayatı ve Eserleri, İstanbul Maarif Kitaphanesi 1958).

Ne yazık ki üstadımız bu eserini basılmadan çok önce hazırlamış olacak ki bazı yeni bilgileri alamamış kitabına. Buna örnek olarak benim yayınladığım bir yazıda adının Mehmet olduğunu göstermiştim. (bk. Halk Şiiri, XIV — XVII. yüzyıllar, Varlık Yayınevi, 1955).

Gevheri hakkında bilinenler 1737 de hayatta olduğu, 1700 de ölen şair ve hattat Bahri Paşanın divan kâtibi olduğudur.

Kendi eserleri arasında hayatını aydınlatacak pek az bir şey ele geçmiştir. Âşık Ömer ve Karacaoğlu ile çağdaş olduğunu bildiğimiz Gevheri'nin bir divanını son günler Çorum Kitaplığına gördüm. İki yüze yakın koşma ve semaiyi içinde toplayan divanın yazılışı on sekizinci yüzyılın sonlarıdır. Öyle anlaşıyor ki divan Gevheri'nin ölümünden sonra başka bir divandan kopya edilmiştir.

Bu divanda iki koşma tarihi nitelikte olup şairin hayatını aydınlatıcı niteliktedir. İkisi de Dördüncü Mehmet zamanında yapılan Avusturya seferlerini anlatmaktadır. Bindiği gibi Dördüncü Mehmet'in Avusturya tistüne açtığı birinci sefer 1663 yılının 12 nisan perşembe günü olmuştur. Bugün padişah Vezir-i Azam Köprülü Fazıl Ahmet Paşayı Edirne'den Avusturya'ya Uyvar seferine yollu etmişti.

İkinci sefer, yukarıdaki savaş sonunda 1664 de Avusturya ile yapılan Vasvar barışı bozulmuş, padişah Edirne'den Merzifonlu Kara Mustafa Paşa ile birlikte hareket etmiş, Padişah Belgrat'ta kalmış, Vezir-i Azam Viyana'yı kuşatmıştı. Bu savaşın başlangıç tarihi 1663 yılı 1 nisan perşembe günü idi.

Aşağıda bu seferlerle ilgili iki manzume-yi vererek düşüncelerimizi belirtelim:
Hak nasip ederse Nemçe üstüne
Kalkup sefer edip göçmek isteriz

Tigler açup adulerin kasdına
Ömür harmanların biçmek isteriz

Uryan olup nize ve semşir, teber
Ser bürehne süvar bir elde şesper
Gülbeng-i Muhammet çekilüp yer yer
Din uğruna serden geçmek isteriz

Han Muhammet'tir İskender misali
Seyfi Zülfikâr'dır Haydar misali
Gaziler her biri ejder misali
Küffara ateşler saçmak isteriz

Gaziler serveri binüp Dülûl'e
Evliya, enbiya, meleklerine
Mucizat-ı Nebi ve lutf Hak ile
Kızıl Elma'ya dek açmak isteriz

İnşaaallah saf cengine kalursak
Ne gam bize şikârimız alursak
Öldürürsek gazi, eğer ölürsük
Şehadet kevserin içmek isteriz

Gevheri der, atıldıkça gülleler
Per açup şehitler geyer hülleler
Bi-ender, bi-hesap ola kelleler
Sak-ı arşa doğru uçmak isteriz

Bu koşmaya göre Gevheri bu sefere katılmıştır. Eğer bu sefer yukarıda anlattığımız birinci sefer ise tarih 1663 tür. İkinci koşmanın da bu birinci Avusturya seferi olması gereklidir. Çünkü bu iki koşma ikinci Avusturya seferi için olursa şairin yüz yaşını bir hayli geçmiş olması gerekir ki bu yaşta zahmetli bir sefere katılması düşünülemez. Bu kadar yaşamış olsa bile emekliye ayrılmış olmalıdır.

Gazi Han Muhammet gaza kasdına
Cem etti kulların, bir divan oldu
Hazırlanup herkes Nemçe üstüne
Devr-i İskender'den bir nişan oldu

Çıkup tahta İslâmın padişahı
Derildi nücum u hurşid ü mâhu
Bay ü gedâ vü mir ü sipahî
Cümleye ihsan bigeran oldu

Pây-i taht-ı adle pîr ü cüvanlar
Hızır u İlyas cümle ulu sultanlar
Cem oldu dilberler, sahib-kıranlar
Hünkârım tahtında Süleyman oldu

Tig-zenlik, fârislik, tîr-endazlık
Cür'et ü salâbet hem tüfenk bazlık
Hasılı her kanda bu ser-efrazlık
Meydan-ı âlide rayigân oldu

Gevheri, bu nazma kâmil bakınca
Yalvar ehl-i mâha seni yalınca
Bab-ı hümayuna tuglar çıkınca
Aduların aklı perişan oldu

Şimdi Gevheri'nin eserlerinden sırasıyla şu tarihleri elde etmiş oluyoruz:

1 — Avusturya seferi için iki tarih (1663 ve 1683).

2 — Kırım Hanı Selim Giray'ın İstanbul'a gelişi (1689).

3 — Bahri Paşa'nın ölümü (1700). Bu tarihi Tuhfe-i Hattatın'dan alıyoruz.

4 — Son tarih yine kendi eserinden çıkan (1737) dir.

Bu tarihlerin en eskilerini ilk olarak biz veriyoruz. Yalnız bu manzumelerden hangisi olduğunu tesbit şimdilik mümkün değildir. Fakat bazı şiirlerinden çok yaşadığı sonucu çıkarıldığı gözönünde tutulursa birinci tarih de pekâlâ olabilir. Birinci tarih olan 1663 de sefere gidecek kadar genç olduğu düşünülünce yaşını da otuz olarak almak yerinde olur sanırız. Buna göre son tarih olan 1737 den hemen sonra ölmüş olsa yaşı en az yüz yılı geçer. Nitekim:

Ağardı sakalım, büküldü belim
Kocadıkça civan ister gönlümüz

gibi sözleri gerçekten çok yaşlandığını göstermektedir. Gevheri Lâle Devrini görmüş olmakla birlikte bu devre ait daha bir manzumesine raslamadık. Bizim de elimizde yayınlanmamış yüzden artık şiiri var. Ne yayınlananlarda ne şimdiki de incelediğim yüzlerle şiiri arasında tarihi nitelikte üç dört manzumedan başkasına raslamadık. Niçin böyle olduğunu kestirmek güçtür.

Bize gelen KİTAPLAR

★ Sadi Yaver ATAMAN: «Okullar İçin Yeni Şarkılar ve Kahramanlık Türküleri». Yazarın ve bestecinin kendi bestelediği okul şarkıları ile derlemiş olduğu bazı halk türkülerinin izahlı menşei ve notaları. 25x17 boyunda, 48 sayfa, 3 lira.

★ Jean ANOUILH - Cahit KÜLEBİ : «Papatya Falı». Bir perdelik fars. Varlık Tiyatro Serisi: 10. 17X12 boyunda, 72 sayfa, 2 lira.

★ İon Al. BRATESCU VOINEŞTI — Enver ESENKOVA: «İyilik Dünyasında». Üç hikâye. Rumence'den çeviri. İyi Kitap: No. 1. Posta K. 1175, Sirkeci — İstanbul. 20x14 Cm. boyunda, 16 sayfa, 50 kuruş.

★ İon Luca CARAGIALE - Enver ESENKOVA: «Hikâyeler ve Bir Güldürtü». Rumenceden çeviri. Hikâyelerin ve bir perdelik güldürül. İyi kitap: No. 3. Posta K. 1175, Sirkeci - İstanbul. 20X14 boyunda, 104 sayfa, 5 lira.

★ Enver ESENKOVA: «Türk Dilinde Fransız Tesiri». İyi Kitap: A. Posta K. 1175, Sirkeci — İstanbul. 22x14 boyunda, 32 sayfa, 250 kuruş.

★ Ethem KAHRAMAN: «Aşk Uğruna». Roman. Başlıca kitapçılarla İstanbul'da Ahmet Halit Yaşaroğlu Kitabevinde satılır. 19X13 boyunda, 92 sayfa, 4 lira.

★ Enver ESENKOVA: «İhtilâl. Nedir, Nasıl Olur, Olmalı mı». İyi Kitap: B. Posta K. 1175, Sirkeci — İstanbul. 20x14 boyunda, 96 sayfa, 300 kuruş.

★ «VARLIK YILLIĞI 1966». Önsöz Yaşar NABİ: 1965 e toplu bir bakış. Ayrıca 1965 sanat hayatımız; Roman ve hikâyemiz; Deneme, inceleme, eleştirme: Dil çalışmaları; Sinema; Tiyatro; Müzik hareketleri; Plâstik sanatlar; Toplu soruşturma; Yılın düşünceleri; Şiirler; Dünya şiiri; Hikâyeler. Ayrıca 1965 in 150 kitabı (Türker Acaroğlu). Varlık Yıllığı: 7. 17X12 boyunda, 640 sayfa, 10 lira.

★ Kemal ÖZER: «Tarihte Balıkesir». Bugünkü durumu, folkloru, tarihi. 25x17 boyunda, 128 sayfa, 5 lira.

ANADOLU'DA SEYİRLİK KÖYLÜ OYUNLARI ÜZERİNE

Yazan: Metin AND

Önce çeşitli dergilerde yayınlanan yazılarda, sonra 1962 de yayınlanan «Dionisos ve Anadolu Köylüsü» adlı kitabımda Anadolu'nun çeşitli yerlerinde oynanan seyirlik köylü oyunlarının Anadolu'nun eski uygarlıklarından kalma bolluk törenleriyle ilintisini çeşitli örnekler, karşılaştırmalar ve ayrıntılarıyla göstermiştim. Bazı yazarlar ve incelemecilerimiz bu görüşe katılmak istemiyorlar. Gerçi Anadolu'da köylülerin günlük yaşamlarından esinlenen, aralarında oyalanmak için yaptıkları, sonradan düzenledikleri oyunlar da olmakla birlikte bunlar bolluk töreni kahıntıları olan oyunlardan kolaylıkla ayrılabilir. Nitekim bazı oyunlar kız kaçırma olayını köylerde çok raslanan toplumsal bir olgu olan kız kaçırmalardan esinlenmiştir. Fakat bir takım ayrıntılar bu türlü kız kaçırma oyunlarının, bir bolluk töreni olan kız kaçırma konusundan çok başka olduğunu göstermektedir.

Geçen yıl Ankara Üniversitesi Dil Tarih ve Coğrafya fakültesinde kurulan Tiyatro Kürsüsünde öğretim görevlisi olarak Türk Geleneksel Tiyatrosu derslerini verirken bunun üzerinde de adamakıllı durdum, öğrencilerin ilgisini çektim, Anadolu'nun çeşitli yerlerinden gelen öğrenciler çok ilginç örnekler buldular. Özellikle öğrencilerim-

Erzurum: Ali Fattik Oyunu

den Rıza Şahin, Ünal Köksal, Osman Arslan ve Ertürk Yöndem ilginç bilgiler topladılar. İlerde bu örnekler çoğaldıkça konu üzerine bilgimiz çok daha zenginleşecek, ve daha rahatlıkla bazı genellemelere gitmek kolaylaşacaktır.

İlk örnek olarak Erzurum'un Aşkale ilçesinin Pırnakapan köyünden bir örnek. Halkın çoğunluğu Alevi olan bu köyden bir Yılbaşı oyunu görelim. Oyun Ali Fattik adını taşımakta, 28 Aralık 1965 günü görülmüş, fotoğrafları çekilip, oyun baştan aşağı ses şeridine kaydedilmiştir. Aslında oyun erzak toplamaya dayandığı için oyuna çeşitli takımlar hazırlanır, ilk oynayan erzakı ilk alacağı için oyun tarihini birbirlerinden gizli tutarlar. Böylece yılbaşında oynanması gereken oyun birkaç gün önceye kaydırılmış olur. Ali Fattik Oyunu ölüp dirilmeli oyunların hayvan benzetmecisiyle yapılan türüdür. Çeşitli kişileri ve giyim kuşamlarını görelim. Deve şöyle hazırlanıyor: Bir at başı iskeletine bez sarılıyor, ağzı yerine bir zil, göz yerine birer ayna dikiyor. Buna bir sopa geçiriliyor. İki kişi yatay duran uzunca bir merdivenin ön ve arkasına geçiyor, merdivenin orta yerine devenin hörgücü olacak bir sepet yerleştiriliyor. Öndeki devenin başını hareket ettirmekle görevlidir. Hepsinin üzerine bir kilim atılıyor. Eşkiya şöyledir: Aklar giymiş, uzun paçalı don ve gömlek, bunların içi şişirilmiştir. Ak sakal ve bıyık, başına içi otla doldurulmuş bir post. Yüzünü otla aklıştırıyor. Ottan yapılmış ve kem denilen bir kalın bağ da deveciyi dövmek içindir. Deveci günlük kılığı üzerine kara bir palto giymiş, beline kem sarmış, başında kara post bulunur, bir de deveye vurmak için bir sopa. Gelin iki tane olup ikisi de kadın kılığında erkektir. Kâtip (Görevi yiyecek istemek) Yamalı bir kara pantolon, sırtına ot konularak kamburlaştırılmış, pantolonu da gene otla şişirilmiştir. Boynuna ipile bir tezek asılı, bunu kâğıt gibi kullanıp, elindeki bir sopayla kalem gibi buna yazı yazar. Sakalı, bıyığı vardır. Ayı önüne ve arkasına, kol ve bacaklarına birer post bağlanmıştır. Başında da post vardır. Boyu-

Sivas: Saya Gezme Oyunu

nunda zincirle bir zil bağlıdır. Ayı Bakıcısı günlük giyimde, başında post, kalın bıyık, eli sopalı. Anbar Görevi yiyecekleri taşımak, sırtında bir torba, elinde bir teneke vardır.

Üç saatlik bir hazırlıktan sonra, evlere haber salınır, ve oyun başlar. Önde ayı ile ayı bakıcısı, arkada ötekiler elele tutuşarak oynarlar. Ayı homurtular çıkarır. İki bar oyunundan sonra Ali Fattik oyunu başlar. Bu da ikiye ayrılır. Birincisi Deve oyunu ikincisi Ayı oyunudur. Deveci devesi deve üzerinde karısıyla gelir. Deve başıyla sağa sola vurur. Eşkiya devecinin önünü keser. Eşkiya ile Deveci arasında bir söyleşme başlar, Eşkiya Deveciden karısını aşağıya indirmesini ister. Eşkiya deveciye vurur,

deveci yere serilir, deve çöker üzerindeki kadın inip devecinin ölüsüne ağlar. Gelin ağlamasını sürdürürken, kâtip ev sahiplerinden erzakı yazmaya başlar. Erzak üzerine söyleşmeler olur. Sonunda deveci dirilir, Kâtip ev sahibinden aldığı unu Ambar'a verir. Gelin «Bu ağa bin panginot verdi, seni ölümden gurtardı, bizim de bu eşkiyanın elinden namisimizi kurtardı. Çok şükür olsun» der. Gelin yeniden deveye biner, giderler. Bundan sonra davul zurna ile ayı ve öteki oyuncular bar oynarlar. Oyunun bir yerinde ayı düşüp ölür. Ayı bakıcısı ayının ağıktan öldüğünü söyler, hamur ister. Ayı hamuru yiyince dirilir, herkes bu dirilmeye sevinir, yeniden toplu oynanır. Oyuncular bunu her evin önünde tekrarla-

nesi
ge,
lerd
ayır
mış
mev
vel,
olar
niye
çidi

nele
B

Baş

Bir

Bir

Bir

Yir

3ir

yıp yiyecek toplarlar. Sonunda toplanan yiyecek topluca yenilir. Oyunun neden oynandığı sorusuna kimisi «Yılbaşı olduğu için», kimi «Yeni yıla uğur getirmesi», kimi «Yeni yıla girme zevkiyle» demiştir. Fakat köyün yaşlılarından Veli Duvarcı'nın (oyunda gelini oynamıştır) açıklaması ilginçtir: «Ben Veli Duvarcı. Bu oyunun ismi Ali Fattik oyunu. Bu Fattik oyununu oynamak için, yeni yıla geçme için, hayırlı ve uğurlu, neşeli, ekinlerin bol olması ve otların bol olması, hayvanatımızın bir zarar görmemesi, dedelerimizden duyduğumuza nazaran bu oyunu oynarız. Milletimize devletimize hayırlı ve uğurlu, neşeli olduğu için bu oyunu yaparız. Hadi Allahaismarladık.»

Şimdi de Sivas'ın Koyulhisar İlçesi'nin Yeşilyurt, Bahçe, Gökdere gibi köylerinde oynanan Saya Gezme Oyunu'nu görelim. Bu oyun yılda bir kez döl mevsimi olan Nisan ayından elli gün önce Şubat ayında oynanır. Bazı köylerde ise bu yılbaşında oynanıyor. Oyunun kişileri şunlardır: Arap kolları sıvalı, eli yüzü isle karartılmış kollarında, belinde çan taşır. Başına bir kabak geçirmiştir. Şişman uzun ak sakalı vardır, kaputu ters giymiş, içi doldurulmuş, başında büyük bir başlık vardır. Gelin iki tanedir, erkekler oynar, yalnız gözleri görülür. Tilki iki kasket bükülerek başının iki yanına sıvrılığine birer tane kulak gibi bağlanmıştır. Süpürge den kuyruğu vardır. Elinde kül veya un taşır. Oyunda gelin, arap, tilki saklanırlar, Şişman oyunu açar. Önce iki gelin gelir, Şişman Arapla Tilkiye meydanı açmasını buyurur, onlar da ellerinde değnekler meydanı açarlar. Şişman Gelinlerle oynar. Tilki gelinleri koklar, buna kızan Şişman tüfeğiyle tilkiyi vurur, tilki ölür, orada bulunanlar yas tutarlar. Geinlerden birinin yaptıklarıyla tilki dirilir, herkes sevinir. Arap çanlarını çalarak Tilkiyi kovalar. Bu sırada seyircilerden iki kişi gelip gelinleri kaçıtır. Şişman buna kızar, bir takım söyleşmelerden sonra kızlar bulunur, oyun başlar. Sonra evleri kapı kapı dolaşarak yiyecek toplarlar, saya sözleri söylerler. Örneğin şöyle:

Çatma çatım çatmaya
Çatma yere batmaya
Yağ vermiyen avratlar
Kocası ile yatmaya

★

Açlığımızdan
Susuzluğumuzdan gelmedik
Töremiz var sayadan

Çan, kelek sesleriyle büyük gürültü koparılır, Tilki elindeki külü veya unu herkese üfler. Bir de şu söylenir:

Ne kaldı ne kaldı
Elli gün kaldı
Faşır, faşır saçarlar
Gümbür, gümbür yayarlar
Şu oğluma, şu kızıma diye sayarlar.

Toplanan yiyecekler bir meydan veya büyük bir evde topluca yenilir.

Gene bu çevrede özellikle Aşağı Kale köyünde Yılbaşında oynanan Saya Gezme oyununun bir çeşitlemesi olan Hacı Baba Oyunu'nda Şişman'ın yerini Hacı Baba almış, kızların sayısı da dörde çıkmıştır. Aşağı yukarı birinciye benzer, oyunun bittiğini düğün kâhyası haber verir.

Bir başka kız kaçırma oyunu Topal veya Tahta ayaklı Oyunudur. Tahta bacak olanın bir ayağına tahta sarılıdır, ellerinde birer çift tahta kaşık vardır. Gene kız kaçırma konusu üzerine Kız Kaçırma oyunu vardır, burda da Üç Kız, Arap, ak sakallı Dede ve Tilki vardır.

Fethiye'de oynanan Arap oyunu'nda kişiler Arap, Dede, Gelin ve Şeytan'dır. Arap bedenini isle karaya boyar, Dede ak sakal takar, saçlarını una boyar. Vurulduğu zaman acılaması için ve kambur olmak için beline minder koyar. Arap bacaklarının arasında bir değnek bulundurur (açıkça phallus'u buluyoruz.) Bir erkek gelin kılığına girer, bir başkası da Şeytan olur. Arap oynarken Şeytan gelini saklar, Arap bunu anlayınca değneği sallayarak Şeytan, Dede ve halka saldırır. Arap hem oynar hem gelini arar. Sonunda gelin bulunur, dördü oynar. Gelin bir daha kaçırılır. Oyunun bir çeşitlemesinde Deve de bulunur. Oyun utançlamalı olduğu için pek oynanmamaktadır.

Şimdi Tokad'a geçelim. Buradan pek çok sayıda oyun vardır. Bunlardan birisi Kadı Oyunudur. Erkek, kadın birlikte seyretilir. Oyuncu sayısı onkidir. İki kadın kılığına girmiş erkektir. Kadı'yı oynayanın başında keçi postundan takma saç ve sakal bulunur, sırtında cübbesi vardır. Efe ağaçtan yapma bir at üzerindedir, atın kafası eski paçavralardan yapılmıştır. Doktor'un yüzün-

de bir maske vardır. Bıyıkları takmadır, elinde ilaç çantası bulunur, beyaz bir palto giyer. Dört kişi jandarma olur. Bacak ve kollarında çan ve kelekler sallanır. Ellerinde tula denilen bezden, kendir liflerinin ucuna paçavra bağlanarak yapılan bir sopa vardır. Bir de oyunu yöneten önder vardır. İki kişi silâhlidir, bunlar köy bekçisidir. Oyunun belli bir sırası yoktur. Bayramlarda oynanır. Sokak sokak dolaşılır. Meydanlarda veya toprak damlarda oynanır. Kızlar kaçırlır, jandarmalar onları kovalarlar. Hastalanırlar doktor iğne yapar. Efe soytarılık yapıp halkı güldürür. Kadı o yıl erkek çocuğu olan evlerin önünde boylu boyunca yatar, bahşiş ve tavuk için söz alınır, o zaman dirilir. Kızlar Kadı'nın baş ucunda ağlaşırlar, sakallı bitlerler. Akşam toplanan para ile yiyecek alınıp topluca yenilir. Aynı köylerde görülen Deve Oyunu buna benzemektedir. Burda da oyuncu sayısı onkidir. Doktor yerine iki sıhiye vardır. Efe yerine Deveci bulunur. Bu köylerde Deve şöyle hazırlanır. İki kişi bir merdiveni birer başından tutarlar. Üzerine bir çul atılır. Devenin hörgücünü saman dolu çuvala yaparlar. Boyunu da bir kazmadan yapılır, kazmanın ucuna tilki postu sarılır, göz yerine iki ayna takılır. Boynuna zil ve çan ilştirilir. Boncuklar, püsküllerle süslenir. Kazmanın sapına bez sarılır. Deveci aklar giyinir, yüzü karadır. Oyunun önderi devecidir. Sıhiyeler kadınlara saldırıp öperler, ağızlarındaki iğneyi batırırlar. Kadı erkek çocuğu olan evlerin önünde ölür, para ve horoz için söz alır. Kadınlara ağlaşır, Deve oynar, insanlara saldırır, para verenlere ilişmez. Vermiyeni iğneler. Sonunda gene topluca yemek yenilir.

Gene Tokad'ın Çamlıca, Çaylı köylerinde oynanan Deveci Oyunu değişiktir. Bunda üç kişi vardır. Bir merkep, bir de deve bulunur. Devenin yapılışı yukardaki gibidir. Eli yüzü isle karalaştırılmış Arap merkebi geçer. Deveci ise keçi postundan bir külâh giyer, beyaz yünden sakal yapar, yüzü unla aklaştırılmıştır. Sırtı, karnı şişirilmiştir. Elinde değnek bulunur. Gelin kadın kılığında erkektir. Devecinin boynunda deve keçi bulunur. Arap ile gelin birlikte davul zurna eşliğinde oynarlar. Arap kadına sarkıntılık eder. Deveci Arab'a silâh atıp kovalar. Arap kız kaçıtır, başka biri bir el silâh

atar, Arap korkusundan bayılır (veya ölür) sırtındaki eleği kırar, gelin başında ağıt söyler, ağlar. Para veya yiyecek verip ayılır. Sonra birlikte yiyilip içilir. Daha önce yayınlanan Geyik Oyunu da Kelit (Ülü Tepe) Ağaçsar köyünde şöyle oynanır: Biri elinde bir kazma tutar, kilim veya geyik derisine bürünür. Kazmaya da post sarılır, göz yerine iki ayna, boynuna boncuklar, ziller ve iki de boynuz takılır. Geyik gibi ürkek ürkek oynar, atlar gibi yapar, oynar. Seyirciler gelince geyik ürküp kaçar, yere yatar. Kimi öldüğünü, kimi hastalandığını, kimi de nazar değiştiğini söyler. Kimin nazarı değdise ondan alınan bezle tütsü yakılır, geyik kalkmaz, bir ocakzade kurşun döker, geyik kalkar yeniden oynar. Bazı yerlerde geyik ağzında iğne vardır. Bununla halka saldırıp onları iğneler. Oyun kaval eşliğinde oynanır. Geyiğin dirilmesi herkesi sevindirir. Bu oyuna Arkoğu ve Serpli köylerinde Ceran (Ceylan) oyunu denilir. Bir de Alevi köylerinde Öfe Yakma diye bir tören vardır. Bu oruç sırasında olur. Çocuklar dağa gidip çam dallarını kesip meydana yığarlar, akşam büyük bir ateş yakarlar üzerinden atlarlar. Sonra ellerine sepet alıp köylere dağılırlar. Bacalardan sepet sarkıtır türlü yiyecek toplarlar. Birlikte yenilir. Kadınlar ise öfe yanarken bacaları temizlerler.

Daha bunlar gibi pek çok oyun toplanmıştır, bunları da başka yazılarımda ele alacağım.

Not: Bazı yazarlar bu oyunlara Orta Oyunu demektedirler. Nitekim benim daha önce bu dergide çıkan Kuklalar üzerine bir yazımın üzerine de Orta Oyunu başlığını dergi yöneticileri koymuştu. Bu yanlıştır. Orta Oyunu Kentlerde belli bir çağda oynanmış, ömrünü yitirmiş belli bir türdür. Gerçi çeşitli incelemelerimde Kentlerle Köyler arasında bir bağlantı olabileceğini söylemiştim. Nitekim Tokad'daki Geyik oyununun benzerinin 17 ve 18. yüzyıllarda Osmanlı Saray ve Konaklarından oynandığını örneklerle göstermiştim. Ancak gene de Orta Oyunu belli bir oyun türünün adıdır. Kaldı ki bu orta oyunu adını seyirlik köy oyunları için de kullananlar belki bunu «orta yerde oynanan oyun» anlamında kullanıyorlar. Ama orta kelimesi ille de orta yerde anlamına gelmez.

YAZIK MECLİSLERİ VE AŞIK EFKÂRİ

Yazan: A. Emin ARSLAN

nesi
ge,
lerd
ayır
maş
mev
vel,
olay
niyi
çidineki
B

Baş

Bil

Bi

Bi

Yi

3

Çocukluğumdanberi aşıklara ve çaldıkları bağlamaya hususi bir zaafım vardır. Hele halkevlerinde, kahvelerde, köy odalarında sazlı sözlü söyleyişleri beni büyüledi. Bilhassa birbirleriyle karşılıklı deyişleri, taşlamaları unutulmaz hatıralardı. Ne yazık ki meclislere karışamayacak kadar çocuk olduğumuz için büyüklerini ilimizde aşık dinlemekle veya ustamalı hikâyeler anlatmakla geçirdik. Bazen kasabaya davetli veya buradan yolu geçen komşu vilâyetlerin aşıkları ile yerli aşıkların karşılaşmaları için tertiplenen gecelerin karne tatiline de tesadüf etmesi yeğane tesellimizdi. Bunu duyan civar köyler onları hususi olarak getirdikleri atlara bindirir, günlerce misafir eder, kolay kolay bir daha bırakmazlardı. Böylece onları dinlemekten - tahsilde olan her talebe gibi - biz de mahrum kalyorduk.

Daha evvel güzelliğine doyum olmaz çiçek dolu bahçelerin koruluklarında oturup saz çalan komşu aşıkların şakalarından ürkek tüğümüz için yanlarına yaklaşamaz ürkek uzaklardan tatlı nağmelerini dinlerdik. O günlerin hasretini bunca yıldır gideremedim. Uzun kış gecelerini ilimizde aşık dinlemekle veya ustamalı hikâyeler anlatmakla geçirdik. Bazen kasabaya davetli veya buradan yolu geçen komşu vilâyetlerin aşıkları ile yerli aşıkların karşılaşmaları için tertiplenen gecelerin karne tatiline de tesadüf etmesi yeğane tesellimizdi. Bunu duyan civar köyler onları hususi olarak getirdikleri atlara bindirir, günlerce misafir eder, kolay kolay bir daha bırakmazlardı. Böylece onları dinlemekten - tahsilde olan her talebe gibi - biz de mahrum kalyorduk.

Mezuniyet tezimin konusunu, ne acıdır ki hâlâ ilmi bir şekilde araştırılmamış olan «Artvin vilâyeti ağızları» teşkil etmektedir. Bu kutsal vazifeyi yerine getirmek için üç yıldan beri köy köy, adım adım dolaşarak malzeme toplamaktayım. Şimdiye kadar Şavşat ve Ardahan kasabalarını tamamlamış bulunuyorum. Bu vesile ile yerli kültür ve edebiyatımıza yıllarca hizmet etmiş aşıkları bulmak, muvafakat edenlerin ağızlarını tesbit etmek ilk hedefimiz oldu. Bunca yıldan sonra onlarla yakinen konuşup dertleşmek imkânına sahip oldum. Ne yazık ki irticalen söyleyen aşıkların sayısı yok denecek kadar azalmıştır.

Evet, o eski şevk ve heyecan kalmamış, gönül viran olmuş, güller solmuş, Çoruhun sakıyan bülbülleri ötmez olmuştu.

Bunlar üstün bir kabiliyete sahiptirler.

Kendi öz benliklerinden süzülen deyişlerini yıllar geçse de unutmazlar. Onları söyleten sevgililerine, bütün güzelliklere olan aşıkklarıdır. İçlerinde bade içenler en makbûlüdür ki ehli dil olarak asırlardır halkın saygı ve sevgilerine nail olmuşlardır. Onları istediğiniz an istediğiniz konuda söylettirirsiniz. Bilhassa karşılaşmalar, aşıklar için derlemelerde bulunanlara iyi bir fırsattır. Bunlar bir yerde söylediği güzel konuşmayı, türküyü, destanı sazının ahengine uyarak tekrar ederlerken kendi kafalarına da ebediyen nakş ederler.

Yeri gelmişken söyleyelim, sazların ahengine uyarak artık klâsikleşmiş olan «Halk Edebiyatı»nın belirli terimleri üzerine bunlar da söylerler. Bu demek değildir ki bu konuda daha evvel söyleyen Karacaoğlu, Emrah, vs. den etkilenmişlerdir. Böyle düşünmek ve tahminde bulunmak haksızlık olur. Meselâ daha evvelki asırlarda yaşamış olan aşıkların söylediklerine ayıpen benzeyen koşmalarına raslamak mümkündür. Çok defa eskilerden de daha muvaffak oldukları görülür. Bundan dolayıdır ki hâlâ canlılıklarını, söyleyiş kudretlerini kaybetmemişlerdir. Anlamsız şiir yazarlar veya bunalmış geçiren çağımızın «Kalem Şairleri» gidip ellerini öpseler, belki akılları başlarına gelir, güzel türkçemizin ruhuna nüfuz ederler. İlham kaynaklarını genişletmiş olurlar.

İşte bu kadar saf bir devirde bu hususta çalışmalarda bulunanlar durumu istismar etmişlerdir. Hepsine ait bilgiyi verelim diye birisine ait doğru dürüst tam bir bilgi edinmemişlerdir. Bir aşık hakkında yazılan yazılar bu bakımdan yanlış ve eksik olmuştur. Böyle olunca da arada ismi geçmeyen, madur kalan aşıklarımız çoğunluktadır.

Bizim halkımız kuzu gibidir. Telkinlere, her söze inanır, bu onların zaafıdır. Aşıkları ele alanlar uzun yıllar onların şiirlerini dosyalarda kitler, ancak aşık ölünce piyasaya sürerler. Sağıklarında bir tane tanıtıcı yazı yazmak tenezzülünde bulunmamışlardır. Aşığın birisi şöyle dert yandı: «Benim ciltler dolusu gençlik çağımın en güzel şiirlerini yazdı. Hepsini neşredip beni haberdar edecekti. Şimdi hiç birisinden haber alamadım.»

ARAŞTIRMALARI

Bir başka aşık da: Evlât şimdi zihnim karıştı. Eskiden söylediklerimi unutmuşum. yeniden de düzemiyorum. Ah sen söyle 20 yıl evvel gelmeliydin. O, hayatımı ve şiirlerimi yazmıştı, görüyorum ki şimdi neşrettiği kitaplarda ismim bile geçmiyor. Ölmemi mi bekliyor nedir bilemiyorum? Sırası gelince adlarıyla beraber bu madur aşıkları da tanıtmaya çalışacağız.

Yol iz açılmış, eski devir çoktan geçmiş, yeni mekteplerin açılması şimdi yerli aşıklarımızın da gözünü açmış. Bir şiir için, bir beyit almak için evlerine, kapılarına gidiyor, yine de vermiyorlar. Biz kendimiz neşredebiz, diyorlar. Halbuki bir kitap neşretmeye kuvveti olmadığı halde, bunu hiç bir zaman yapamayacağını bildiği halde yine de bir beyit bile hediye etmiyorlar. Hele yakın senelerde antolojilerde çıkması için teklif üstüne teklif geldiği halde hediye de bulunmuyorlar. Yıllardır kendilerine verilen eziz yeti şimdi çıkarıyorlardı.

Biz burada Aşık Efkârî'nin bütün hayat hikâyesi ve şiirlerini tanıtacağız. Hakkında

şimdiye kadar çıkan yazılar eksik ve yanlıştır. Biz derinlemesine onun bilinmeyen ve hiç bir yerde neşredilmemiş şiirlerini yazacağız. Bu hususta iddialıyız. Aşığı en son ziyaretim, 5/7/1965 tarihidir.

Yazılarımız da şimdiye kadar alışlagelmiş klâsik bir şekilde devam etmeyecektir. Her sayıda değişik konularda, değişik şiirlerini bir sıra takip etmeksizin yazacağız. Aşık bade içmiş aşıklardandır.

Elimizde 3 cilt hacmindeki deyişleri ve eserleri bulunmaktadır. Koşmalarının, destanlarının sayısını şimdiden vermeyi hatalı buluyoruz. Çünkü her gün yeni yeni vesikalar elimize geçmektedir. Şairin hakiki hayatını ve şiirlerini yazılarımızın hacmi nisbetinde vermeye çalışacağız. Bu yazımız seri olarak devam edecektir. Ancak yazılarımız son bulduktan sonra bunları bir nizam ve intizam içinde sıralıyacağız. Hedefimiz bütün yönleriyle Efkârîyi tanıtmaktır. İmkânlar nisbetinde gençlik çağının fotoğraflarını da yayınlıyacağız.

İkisi de mes'ut!

Çünkü, **Tasarruflarını**
İkramiye kazanma şansı büyük olan
TÜRKİYE EMLAK & KREDİ BANKASI
topluyorlar.

Z Ü R R İ Y A

Derleyen: Numan KARTAL

(Derleniş yılı: 1958. Derleniş yeri: Kandıra — Bakırlı Köyü ile Kusça Köyü)

Bir varmış bir yokmuş, evvel zaman içinde, kalbur saman içinde fakir bir adam varmış. Bunun birkaç dekar arazisi ile bir de tek öküzü varmış. Çift sürmek, geceyi gün etmek gerek diye düşünmüş. Oturmuş ağlamış, başına kara yazma bağlamış, kara taşa dert yanmış da derdine yanan olmamış. Var varanın, sür sürenin, kılıç kullananın, iş bilenin demişte ala bir sabahta ala gözlü hatuncuğunun karşısına geçmiş.

— Ey can yoldaşım, dert ortağım dertmen hatunum demiş. Çift var, çubuk misali tarla var, tarlayı sürecek, çift çubuğu güdecek öküz yok demiş. Demiş te kalk, git amcandan, dayıcığından beş on kuruş iste de nacar öküzü bir eş alalım buyurmuş.

Hatun parayı bulmuş, adım yola koyulmuş. O yolda gidedursun hatuncuk bir kız çocuğu doğurmuş. Adını da Zürriya koymuş. Evde bir sevinç bir sevinçtir pür neşe gidiyormuş. Derken mahallede duymayan kalmamış. Karısı, kızı bohçasını, örtüsünü kapan eve koymuş. Gençler coşmuş, hatun şaşmış, gelenler de şaşmış ama gerçek olan hatunun nur topu gibi bir Zürriya'sının olduğu imiş. Yüzüne bakmışlar ay gibi, kaşlarına bakmışlar yay gibi. Ya gözlerine ne demeli zeytin tanesi... Bakmışlar bakışmışlar, sonunda içlerini çekmişler de Allah uzun ömürler etsin demişler. Kaç yıldır çocuğunuz olmuyordu, şimdi nasıl oldu? Kırk bin kere maşallah... Kızınıza kurban kesmiyor musunuz sözlerini eklemişler.

Hatun gözleriyle komşuları süzmüş, ne keşelim der gibilerden boynunu bükmüş. Çaresizlik içinde nacar öküz olur mu diye iç geçirmiş. Geçirmiş te damı işaret parmağıyla göstermiş.

Ellerinde boyalar koşan koşana olmuş dama. Kınalamışlar nacar öküzü damda. Zürriya'nı başına sıvamışlar kolları da bir kıza bir öküz değil bin öküz feda diyerekten kıymışlar cana, çok yaşasın deyü Zürriya.

Aradan bir iki gün zaman geçmiş, bey yedeğinde eş öküz evin önüne çıkagelmış. Hatunda kız olduğundan bir neşe, beyde nacar öküzü eş bulduğundan... Nacar öküzü

ze eş buldum, çift çubuk sahibi oldum diyerekten bey hatuna seslenmiş:

— Hatun, hatun, nacar öküzü işte eş.

Hatun duymamış, bey bir daha seslenmiş. Hatun bu kere duymuş, duyusu ile birlikte dışarı çıkmış. Bey sevinç içinde:

— Gel gel hatuncuğum, gel gel yoluna baş koyduğum, hayatımı bağışladığım canım karıcığım demiş te bak bakalım bu sürmeli kaşlı, yaylım yeleli, can bakışlı öküz nacar öküzü eş olabilecek mi sözlerini eklemiştir.

Hatun önce bayılmış, misk'i anber ile ağırlanmış, derken öküzü almış, dama çekmiş, başı yerde aklı göklerde olarak odaya dönmüş. Beyin yüzüne bakamaz, dili de söylemez olmuş. Hatun susmuş, bey susmuş. Neden sonradır ki, bey, insan şeytan olsa çatlar demiş te çatlamış.

— Hatun demiş, bunca yerlerde seyrân ettim, dağlar aşır yürünmez yollar yürüdü de geldim. Baş kazan, mide boş kepçe. Ayaklar dermansız, vücut halsiz, gözler fersiz. Halini sordum, sormağın halimi, bu ne hal demiş. Hatun:

— Kara kaşlım, can bakışlım hayatım yoluna kurban demiş te beyin karnını doyurmaya kalkmış. Dumanı çıkan bir somun ekmekle çölmeğe vurulmuş fasüleyi önüne sürmüş. Adam ekmeğini yemeye koyulmuş. Hatun kalkmış, mutfağa koşmuş, bir sağan içinde et getirmiş. Adam bakmış, yok olamaz deyip şaşmış.

— Bre hatun, bu ne? Benim bildiğim fakirin eti kuru fasülyedir demiş. Hatun istisini bozmadan karşılık vermiş.

— Veren Tanrı, alan Tanrı bey demiş. Vermiyen Tanrı, yıllarca vermedi ama verince de ay yüzü, zeytin gözlü, yay kaşlı, gül bakışlı, anasının birtanesi, nar tanesi, nur tanesi Zürriya'yı verdi. Nacar öküzü de bize kurban ettirdi. Onun etidir, ye diye sözleri dizdirmiş.

Bey şaşmış, kızımızın olduğuna mı sevinirim, öküzünün gittiğine mi yanayım demiş te:

— Vay başımın ağrısı, gitti canımın yarısı deyip evden çıkışı bir olmuş.

Çıkış o çıkıştır. Bey yürümüş ah etmiş,

Anılar :

YORGANSIZ HAKKI BABA ÖLELİ İKİ YIL OLDU

Yazan: Çora HİNÇER

Kastamonulu saz şairi Yorgansız namile tanınan Hakkı (Baba) Bayraktar, 17.2.1964 de iki yıl önce Kastamonu'da doğduğu yerde ölmüştür. Dergimizin Cilt: 6, Sayı 139, Şubat 1961 de sayfa 2326 da şairin hayatı ve eserleri İhsan Hınçer tarafından geniş şekilde verilmişti.

Hakkı Baba, en son yazdığını söylediği aşığıza aldığımız şiirini 23.12.1963 de ölümünden iki ay önce Şemsi Yastıman'a göndermiştir. Şair öleli iki yıl olduğu halde bu acı hakikat maalesef şu ana kadar hiç bir yerde yayınlanmamıştır.

Şaire rahmet dileriz.

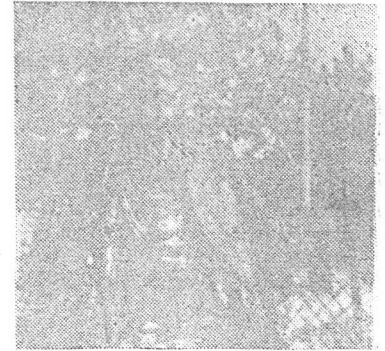
SON DEYİŞİ

Hamd-ü lillâh ol hüdaya şeksiz imanım
benim
Birliğini etmem inkâr elde fermanım benim
Başa gelen hüküm-ü kader razıyım eydim
boyun
Gerçi şikâyet değildir hâl-i beyanım benim.
—o—
Bir zaman gezdim, dolaştım, dertsiz âdem
bulmadım
Çok musibet çektim amma, gine ikaz olmadım
Rahm-i mâderden düşeli ağlarım, hiç gülmedim

ah ettikçe dağlar inlemiş. Yedi derya, yedi ırmak, yedi dağı tam yedi yılda geçmiş. Sonunda kuş uçmaz kervan geçmez bir köyde kendini bulmuş. Saçı sakalı uzamış, boyu kısalmış, gözler yuvarlaklaşmış, kara saçlar ak olmuş ta vardan yoka kondum, sonunda var olanla yok oldum diye düşürmeye koyulmuş. Derken yeni köyde yeni bir hatunla karşılaşmış. Hatun garibanın haline acımış, biraz da içi yanıkmış.

— Hey efkârlı, bağı yanık, dur desem durmaz, yürü desem yürümez, gecesi gündüz, gündüzü gece yolcu amca nerden nereye böyle deyip sual etmiş.

Bey, efkârlıymış. Gözü yaşlı, gönlü yaralı aklını yitirmiş kuş misali olduğu yerde dura kalmış. Bazan da aklına eseni yapar,

Merhum Yorgansız Hakkı Baba

Bir günüm geçmez kedersiz, gamlı her anım benim.

—o—
Derdim artık muztaribem el'aman da el'aman
Bir onulmaz derde düştüm halim oldu pek yaman
Pir-i fânî oldum HAKKI, gençliğim oldu yalan
Mülk-ü bekaya yöneldi gayri kervanım benim (*)

(*) Bu satırda sanki vefatı kendisine malûm olmuştur.

diline geleni söylermiş. Bu sırada da inad tutmuş. Ters bir bakış bakmış ta bu bakış ters sözler tamamlar diye içinden geçirilmiş. Dağları ben yarattım, ben dağların taşsız kiralıyım edası içinde hatunun sorucuna karşılık vermiş.

— Cehennemden geliyorum cehenneme gidiyorum, ne yapacağın diye seslenmiş.

Meğer hatuncuğın da yirmi yıldır kayıp bir kocacı varmış. Bu karşılıktan pek bir şey anlamamış ama aklına takılan kocacığını sormaktan kendini men edememiş.

— Aman canım yolcu, bizim bey'i görmedin mi orada demiş. O da:

— Gördüm gördüm bire hatun. Bostan kabuğundan terazi yapmış ta kabak çekirde

"TOZLU YOLLAR"

Yazan: Bora HİNÇER

ahıyoruz:

"Dünyanın en zengin folkloruna sahip bir millet olduğumuz, herkesce bilinen bir gerçektir. Fakat çeşitli sebeplerle ve bazen de istismarlarla bu zengin hazinemiz bir kenara bırakılmış, unutulmaya terk edilmiştir. Arada sırada bu konuda yapılan teşebbüsler de amacına ulaşamamıştır. Türk folklorunun böylelikle kaybolmasının önüne geçebilmek için halkımızın maddi ve manevi değerlerinin öncelikle ve ciddiyetle derlenmesi şarttır. Folklorun, her yönüyle ve aslına uygun olarak derlenmesi suretiyle meydana getirilecek arşivin, gerçek Türk sanatını işleyecek kişilerin istifadesine biran önce sunulması gerekmektedir.

Bu hususların gerçekleştirilebilmesinin, ancak bir Türk Folklor Enstitüsü'nün kurulması ile mümkün olacağına inanan bizler, 1964 Kasım ayında Y. T. G. Türk Folklor Enstitüsü Kurma Derneği'nin çatısı altında toplandık. Kuruluşumuzdan bu yana geçen kısa süre içindeki çalışmalarımızın olumlu sonuçları, gayemizin yakın zamanda gerçekleşeceği umidini vermektedir."

FOLKLOR VE KÖY DANSLARI
KONFERANSLARI DİZİSİ

Değerli folklorcularımızdan Şerif Baykurt, Ankara'da, Köy İşleri Bakanlığı Kütüphanesinde "Folklor ve Köy Dansları" konulu konferans dizisine geçtiğimiz ay başlamıştır. İlk konferansını 8 ocak 1966 günü veren Şerif Baykurt, bu konuşmasında, folklor; Türk folklorunda halk ve köy sanatları; köylü dansları; toplum kalkınmasında halk dansları üzerinde durmuş, bantlarla çeşitli bölgelerden yerinde derlenmiş oyun havaları örnekleri vermiş ve dia ile çeşitli bölgelere ait kıyafetleri göstermiştir.

İkinci ve üçüncü konferanslarını, 15' ve 29 ocak 1966 tarihlerinde, "Çeşitli müzik araçlarıyla çalınan oyun melodileri ve çeşitli bölgelerden kıyafetler" ve "Türk halk oyunlarının bölgenişleri" konularında veren Şerif Baykurt, geniş ilgi gören bu diziyi mart ayının ortalarına kadar devam edecektir.

Yüksek Tahsil Gençliği Türk Folklor Enstitüsü Kurma Derneği, ilk defa geçen yıl sunduğu "TOZLU YOLLAR" isimli gösteriyi, bu yıl daha olgun ve daha başarılı bir şekilde İstanbul ve Ankara'da tekrarladı. Gösterileri izleyen sanat çevrelerinin ve yurdumuzun tanınmış folklorcularının oybirliği ile ifade ettikleri gibi Tozlu Yollar, "şâhâne bir gösteri" idi ve şimdiye dek hiçbir tesis, dernek veya topluluk bu başarıya ulaşamamıştı.

Gösterinin en önemli özelliği, sunuluş şekliydi. Bir halk ozanı, seyircinin içinden bir halk türküsü okuyarak çıkıp, sahneye geliyor ve kâh saz çalarak, kâh türkü, şîr okuyarak Anadolu'nun Tozlu Yolları'nda dolaşıyordu. Yolunun düştüğü bölgelere ait anılarını bir kenara oturup anlatırken, bu anılar büyüyor, büyüyor ve az sonra canlı bir şekilde seyircinin karşısına çıkıyordu. Ehlâzığ'da gelin alayı, Sivas'da genç kız eğlenceleri, Ege'de Efe sofrası, Gaziantep'de harman sonu, Bitlis'de köy delikanlılarının askere uğurlanışı, Karadeniz'de damat trafiği, Erzurum'da çeşme başı sohbetleri, Kars'da Şeyh Şamil olayı, bölgelerine has gelenekler ve göreneklere, konuşma şekilleri, türküler ve danslarıyla, bir sinema şeridi gibi gözümüzün önünden geçip gittiler. Gösteri sırasında ve sonunda bütün salonda bir ruhsal birlik, bir ortak benlik görülüyordu. Öyle ki, sahnedeki gençleri çılgınca alkışlayanlar, biraz sonra büyük bir içtenlikle birbirlerini tebrik ediyorlardı.

İstanbul'da, Yeni Tiyatroda, 11 ocak 1966 da yapılan gösteriden sonra, Ankara Kızılay Şubesi yararına, 16-17 ocak 1966 da Devlet Konser Salonu'nda iki gösteri yapan gençler, 18 ocak 1966 da Opera binasında Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Cumhuriyet Senatosu üyelerinin karşısına çıktılar. Başta Turizm ve Tanıtma Bakanı Nihad Kürşad olmak üzere gösteriyi izleyen bakanlar ve parlamento üyeleri, Y. T. G. Türk Folklor Enstitüsü Kurma Derneği'nin başarısını hararetle kutlamışlar ve gençleri ayrı ayrı tebrik etmişlerdir. Bu kutlama ve tebriklere biz de aynen katılırken, gösteri sırasında dağıtılan broşürdeki bazı satırları aşağıya

gi satıyordu diye karşılık vermiş.

Hatunun bağı bir kor gibi yanmış. Şaka mı bunca yıllardır kocasız kalmış.

— Aman demiş, biraz para versem götürür müsün?

Adam içini çekmiş. Hay hay soruyor musun sözlerini eklemiş. Hatun eve gitmiş, çölmeğin ağzını açmış, sarıları tasa boşaltmış, getirip adama vermiş. Bey de yüzün güneş, ellerin dert görmeye deyip bir kuş gibi uçup gitmiş.

Hatun kocama karşı iyilik ettim diye sevinmiş. Ama bu sevinç uzun sürmemiş. Umutsuzluk umuttur derler, zaman yeldir geçer diye eskiler söylerler. İşte zaman geçmiş, umutsuzluk umut olmuş ta kayıp kocacığı ansızdan çıkagelmiş. Hatun şaşırmış, kocacığına baygın baygın bakmış. Kocasının geldiğine mi sevinirsin, parasının gittiğine mi yansın... Sevinmesine sevinmiş, yanmasına da yanmış ta be adam ben sana bir tas altın göndermişim ya demiş. Bey ağzını bile açmamış, kaşını kaldırıp bakmamış, kılını da kıpırdatmamış. Altındaki kır atına atladığı gibi ver elini diyor sonsuz yollara da düşüyor altınları alıp giden beyla peşine.

Atı alan Üsküdar'ı aşmış derler ya bizim altınları alan da Üsküdar'ı aşmanın neşesi içinde yolunda seyrân ediyormuş. Neden sonradır ki dıgıdık dıgıdık eden bir ses duymuş. Dönmüş, arkasına bir de bakmış ki gelen dörtnala bir atlı imiş. Koştukça koşuyor, terledikçe kan ter içinde kalıyor, ortağı tozu dumanı veriyormuş atlı. Bey, bakmış ki iş olacak gibi değil; can bu patlıcan değil diyerekten tabanlara kuvvet demiş, var gücüyle koşmaya başlamış. Derken tarlasında çalışan yaşlı, yaşlı olduğu kadar da yorgun bir piri faniyle karşılaşmış. Zavallı ihtiyar dayanamamış, bitkin zavallı beye seslenmiş.

— Oğul oğul, bu hal ne? Hangi dağın rüzgarı seni attı, hangi yollar böyle ömrünü tüketti?..

Bu ülkede de kellerle körleri kesiyorlar. Bizim yolcu da kel, ya da körlerden olacak ki ihtiyar bu yanda kellerle körleri kesiyorlar demek istemiş, istemiş ama bunu söylemeye hem dili varmamış hem de yolcu sözünü kesmiş. İhtiyar piri faniye şöyle ses-

lenmiş:

— Baba baba, can boğazdan gelir. Atlı beni kovalıyor, ne yapayım demiş.

İhtiyar piri fani orada bulunan armut ağacının tepesini işaret parmağı ile gösterip çık demiş. Adam aman bey baba, ayağım sakat çıkamam buyurmuş. Sonra da yaşlı piri faninin beresini başından, çapasını da elinden almış. Yaşlıyı armut ağacına çıkartıp çapayla tarlayı kazmaya koyulmuş. Atlı gelmiş, selâm deyip sual etmiş.

— Kolay gele, Tanrı işini ırsat getire arka. Buradan biri geçti mi demiş.

Adam da armudu işaret parmağı ile göstermiş. Atlı yolcu aradığını buldum diye sevinmiş. Atı verip, şunu tut ta hesabını göreyim demiş. Deyişi ile birlikte bir turtul kurdu gibi armuda tırmanmış. Fırsatı ganimet bilen bey ata atlamış, var varanın sür sürenin deyip armuda tırmanana seslenmiş.

— Hey hey... gözü açık diye gezen kapalı gözlüm, bülbul dillim, azrail yüreğim piri faniyi elleme. Hatunun teslim etti parayı eliyle, atını teslim ettin sen dilinle. Atalar sözüdür: iş bilen kılıç kuşanandır. İşte kılıç ta bende, iş te... Haydi eyvallah... deyip atı bir sürmüş bir sürmüş ki; kuş gibi uçup gitmiş.

O ermiş muradına, darısı okuyanların başına...

SÖT VEREN ANNELER
KANSIZLIK, ZAFİYET
KLOROZ, İSTAHSIZLIK
SIRACA VE NEKAHAT
İÇİN

(Basın: 23239 — 21)

AKDAĞMADENİ VE ÇEVRESİNDEN MÂNİLER

Derleyen: Avni YÜKSEL

Kazamız ve çevresi folklor yönünden araştırmağa değer zengin bir bölgedir. Her köyün kendine göre ayrı ayrı ırk, âdet ve ananeleri vardır. İlkel inançları çok çeşitli ve ilgi çekicidir. Anayurt Ortaasya'dan günümüze dek birçok âdetler devam etmektedir. Meselâ, bir büyük kişi ölünce ona husu-

si ağıtçı tutulur, ağıtçı söyler diğerleri ağlar, buna diyeşet derler.

İyi neşeli günlerinde de türküler, maniler, tekerlemeler söylerler. Bunlardan mâniler daha fazla söylenir ve sevilir. İşte aşağıdaki maniler bunlardan bir kaçıdır.

Gökte yıldız şıkırdım
Bülbül gibi okurdum
Değiler yarın ölmüş
Dağlar gibi yıkıldım.

Maniye maraz derler
Güzele kiraz derler
Her kime derdim yansam
Yana yana gez derler.

Altınım var el gibi
Ne duruyon el gibi
Ben sana güveniyom
Kazanılmış mal gibi.

Köprü'nün altı tarla
Parla Fadimem parla
Hikmet, yarın küçücük
Beşiğe koyda salla

Sallandım bağa vardım
Başım değdi yaprağa
Daha murat almadan
Ne tez verdin toprağa

Ben horozum öterim
Derdı derde katarım
Kendi deminde olsun
Ben vaktinde öterim.

Mani benim ezberim
Kan ağlıyor gözlerim
Ben o yarın yolunu
Ölenece gözlerim

Armutun dibi bayır
Dibinde aslan uyur
Uykun mübarek olsun
Bu akşam bize buyur.

Manime mani getir
Yanıma yakın otur
İtin gavurun dölü
Her gece altın getir.

Hey millidos millidos
Yetmiş iki güllüdos
Yüzüme güle güle
Kalbi düşman kendi dos

Dış kapının sünedi (1)
Kuş üstüne tünedi
Senin gibi oğlanların
Çoğu beni sınadı.

Enterem (2) peşiminen
Gezmedim eşiminen
Bana yol bekle derler
Şu garip başımınan

Karaların kızları
Sürmelidir gözleri
Kızlara bakarken
Yitirdim camızları

Kar yağar erirmola
Gidenler gelirmola
Murat verici mevlam
Murat verirmola

Yandım kaşı karadan
Dağlar kalsın aradan
Kavuşmuya çare yok
Kavuşturusun yaradan

Koyun gelir örtümden (3)
Mektup gelir yarimden
Oku hoca mektubu
Kalkamıyom yerimden

Kaleden atın beni
Kumlara katın beni
Ben buralı değilim
Şehere satın beni

Kasabada oturur
Ayağına getirir
Kardeşların duyarsa
İşimizi bitirir.

Kağnıyı kayışlama
Gidip orda kışlama
Orda güzel çok olur
Beni burda boşlama

Harman yeri sürmüşler
Dibine gül sermişler
Şu kız ne bahtlı imiş
Sevdiğine vermişler

İlengeri cengeri
Cenginen aldım yarı
Cenginen aldıysamda
Sineme sarıdım bari

Alım arpa biçiyor
Suyu nerden içiyor
Öğlenin sıcakı
Has perçemden geçiyor.

Terekteki siniler
El değmeden iniler
Gurbetteki yarimin
Kulakları çiniler.

Karadır karttır
Öpene serttir
Bir kere öpene
Bin yıllık derttir.

Kapıdan durdu geçti
Elini yudu geçti
Dudu kurban oluyum
Yarim ne dedi geçti

Bahçelerde mor hıyar
Boyun boyuma uyar
İkimiz de bir boyda
Ayırımıya kim kıyar.

Elim vurdum sahana
İsmim çıktı cihana
Ben yarime gidiyom
Madımalak mahana

ARAŞTIRMALARI

Dam başında arılık
Dediler yarın ölmüş
Yana yana kül oldum
Oldu benzim sarılık

Hey mantıvar mantıvar
Mantıvarın bahtı var
Bu zamane kızlarının
Yedi yerde bahtı var

Yeşil hıyar saymadım
Cemaline doymadım
Mahlemizde tekidin
Kıymetini bilmedim.

Pencereden bakan oğlan
Bıyığını buran oğlan
İçeri gel sevgilim
Kediden korkan oğlan

Dam başında durmaynan
Bıyığını burmaynan
Beni sana vermezler
Avare durmaynan

Şu dağlar bizim olsa
Koruklar üzüm olsa
Yar gurbetten gelince
Geceler uzun olsa

Ekmeğim terledim
Köşke çıktım parladım
Ben yarımı görünce
İpek mendil salladım.

İnce elek elekmolur
Her evde melekmolur
Meleği görmeyen gözler
Acaba salakmolur

Altın saydım avcuna
İlet de ver borcuna
Rabbim sen kavuştur
Ala gözlü yolcuma

Mavi boncuk düzerim
Kalbindekin sezerim
Eller ne derse desin
Bende böyle gezerim

Sarı yazma bağlama
Asker oldum ağlama
Ben askere gidiyom
Ellere bel bağlama
Tepede dururmuyum
Yatarda uyurmuyum

Yar üstüne yar sevsem
Sana duyururmuyum
Pembe ilik mor düğme
Yine düştün gönlüme
Her gönlüme düştükçe
Kan damlıyor ömrüme

Mektubum yazılıyo
Yüreğim eziliyo
Gül yüzlü kömür gözlüm
Gönlüm seni arzuluyo

Mektup saldım alsana
Kasabadan gelsene
Körolasica eller
Sevdiğin niye alsana

Eti ince doğradım
Doldurdum tenceye
Benim yarım yokudu
Kim geldi pencereye

Kayalar kaynağında
Alkına parmağında
Yenile bir yar sevdim
Kahyalar oymağında

Gel kapıdan geç oğlan
Çil parayı saç oğlan
Beni sana vermezler
Bir gün al da kaç oğlan

Şakşak bülbülüm şakşak
Küstütiysen barışak
Aramızda dağlar var
Mektubunan barışak

Kalenin ucu muyum
Dil bilmez gürcü müyüm
Sebeğin gözü körölsün
Ben kötü harcı mıyım

Şu dağın ardıkamış
Yarimden mektup gelmiş
Mektubuna kurbanım
Niye kendi gelmemiş

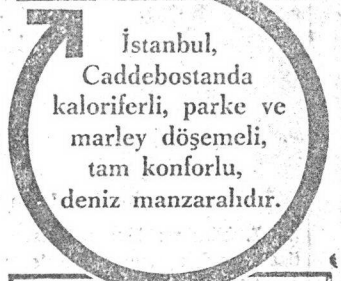
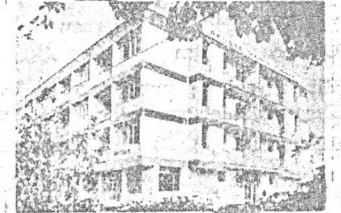
Terekteki siniler
El değmeden iniler
Gurbetteki yarimin
Kulakları çiniler

Gül ektim evlek evlek
Kondü bir kara leylek
Kışı beraber ettik
Yazın ayırdı felek

Üç kuşuduk dönerdik havada
İkim gitti tekim kaldı yuvada
Yana yana kül oldum
Çiğerlerim kavruldu tavada

Kiremit bacaları
Giydim alacaları
Yarımı bana verseler
Cuma geceleri

Kapıdan geçti gelin

(Folklor: 22)

nes
ge,
ler
ayn
mı
me
vel
ola
nıy
çidi

nel
B

Bas

Bir

Bir

Bir

Yin

Bir

Saç bağı düştü gelin
Eğil bi yol öptüyüm
Yüreğim geçti gelin

Su testisi olayım
Su yoluna konayım
Suya giden güzel kız
Nişanlım ben olayım

Uzunu yan ederler
Kısayı can ederler
Orta boylu yar için
Günde bir kan ederler

Pınar başı ben olam
Bulan dersem bulanam
Ver beni sevdiğime
Dilenirsem dilenem

Bir senede iki bayram
Oldum cemaline hayran
Bende oldum yaralı ceylan
Küsmüş gölden çöle gider.

Gitme yarım ağlarım
Yollarını bağlarım
Benden başka yar seversen
Ölenece ağlarım

Gitme yarım gidenlerinden
Boyu fidanlarından

Bir selam gönder n'olur
Gelip gidenlerinden

Kadife yastık yüzü
Kim bilir kavlimizi
Mevlam kurban olayım
Kavuşturun ikimizi

Karşı karşı hanımız
Karşıda harmanımız
Sen ordan çık ben burdan
Çatlasın düşmanımız

Karanfil olacaksın
Sarıp solacaksın
Ben Mevlaya danıştım
Sen benim olacaksın

Bileziğim burmalı
Alp yere vurmalı
O söziğün üstüne
Vaktinece durmalı

Bahçe bara gider mi
Ayva nara gider mi
Doğru söyle sevdiğim
Şu yol yare gider mi

Pullu bürük büründür
Yürüdükçe yüründür
Benim sevdiğim güzel

Nere çıksam görünür.

Şu derenin camları
Eğri bitmiş dalları
Üç gündür yalvarıyom
Sarılmıyor kolları

Entarım peşiminen
Gezerim eşiminen
Daha yolunu gözlerim
Şu cahil başımınan

Bağa vardım üzüme
Yar gözüktü gözüme
Yarın burma bıyığı
Ne zaman degecek yüzüme

Mavi boncuk düzerim
Bahçe bahçe gezerim
Üzerime çok gelme
Ben de senden bezerim

Mavi boncuk buğazda
Benim yarım Suvazda
İnşallah kavuşurum
Baharınan kirazda

(Sonu gelecek sayıda)

(1) Kapı sürgüsü
(2) Entari (3) Otlak

TÜRK DİL KURUMU YAYINLARINDAN

ATASÖZLERİ VE DEYİMLER

Hazırhyan :

ÖMER ASIM AKSOY

Bu konuda şimdiye değin yayımlanan eserlerin en güzeli ve en doğrusudur.

I. Bölüm: Benzeri eserlerde birbirine karıştırılan atasözleriyle deyimlerin özellikleri, ayırıcı nitelikleri üzerine geniş bir inceleme ve eleştirme.

II. Bölüm: 5700 gerçek atasözünün ve deyiminin iki ayrım olarak düzenlenen listeleri.

III. Bölüm: Alfabe sırasına göre sözcük dizini.

IV. Bölüm: Atasözleri ve deyimler üzerine yazma, basma 431 eseri tanıtan bibliyografya.

550 sayfa, 10 Lira

Genel Dağıtım Yeri: Bateş Bayilik Teşkilâtı - İstanbul

(Cağaloğlu, Çatalçeşme Sokak, Aydınlık Han)

(Folklor: 29)

REKLAMINIZI
GAZETE VE DERGİLERLE
DEĞERLENDİRİN!

BASIN İLAN KURUMU

YURT İÇİ VE YURT DIŞI REKLAMLARINIZ İÇİN
HİZMETİNİZDEDİR.

Genel Müdürlük :

Cağaloğlu, Türkocacı Caddesi No. 1
İstanbul

Telefon : 27 66 00 - 27 66 01

Telgraf adresi : BASINKURUMU

(Basın: 3135 — 23)

Yıllık abonesi: 12,
altı aylık abonesi: 6
liradır.

Yurd dışı senelik abone:

3 \$, 1 f

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

Sahibi : İHSAN HİNÇER

Yazı İşlerini Fillen İdare Eden Sorumlu Yönetmen :

BORA HİNÇER

Mektup ve havale için adres : Posta Kutusu: 46, Aksaray — İstanbul

Basılmayan yazılar
istenince geri gönderilir.
Dizgi ve baskı:

ÇINAR MATBAASI

İstanbul

TÜRK FOLKLOR (= HALKBİLGİSİ) DERNEĞİ'NİN YAYIN ORGANIDIR.